Τῷ κ. Χ. Παπαδοπούλῳ
ἐλλογιμωτάτῳ καθηγητῇ τῆς φιλοσοφίας
ὁ γράψας

ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΠΑΝΤΑΖΗ
ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑ

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΑΠΕΛΤΟΥ ΚΑΙ ΡΙΤΤΗΡΟΥ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1899

ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΠΑΝΤΑΖΗ
ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑ

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΑΠΕΛΤΟΥ ΚΑΙ ΡΙΤΤΗΡΟΥ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1899

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΑΠΕΛΤΟΥ ΚΑΙ ΡΙΤΤΗΡΟΥ ΚΡΙΣΕΙΣ
ΤΩΝ ΠΛΑΤΩΝΙΚΩΝ ΜΟΥ

1.

Ἐν τῇ ἐν Βερολίνῳ Φιλολογικῇ ἑβδομαδικῇ βιβλιολογίᾳ (1) Ὄθων ὁ Ἄπελτος ἐλέγχων τὴν πρώτην τῆς πραγματείας τῆσδε μοῖραν κατηγορεῖ μου ὅτι μόνος τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδασάντων τὸν τοὺς Νόμους συγγράψαντα τῶν τῇ κοινῇ λεγομένῃ φωνῇ χρησαμένων εἶναί φημι, τοῦτο δὲ παθὼν ἔχω ἅτε μόνῳ τῷ λόγῳ τῶν Νόμων τὸν νοῦν προσχών, οὐδαμῇ δ᾽ ἄλλῃ αὐτοὺς ἐπισκεψάμενος οὐδ᾽ ἐνθυμηθεὶς ὡς ἄλλοι τε παλαιοὶ καὶ Ἀριστοτέλης ὡς Πλατωνείου διαλόγου τῶν Νόμων μεμνημονεύκασιν.

Ἀλλὰ πρῶτον μὲν σκεπτέον ἡμῖν ὅ,τι ποτ᾽ ἔστιν ἡ κοινὴ φωνὴ λεγομένη. Ἡμῖν μὲν γὰρ οὐδὲν ἄλλο αὕτη δοκεῖ εἶναι ἢ τὸ τὴν Ἀττικὴν μιμεῖσθαι φωνὴν λέγοντα ἢ γράφοντα ἄνδρα ξένον καὶ μὴ Ἀττικόν. Ἡ δὲ μίμησις αὕτη καὶ πρότερον χαριέστερον καὶ τελειότερον ὑπὸ τῶν σοφιστῶν γιγνομένη, ἀπὸ Ἀριστοτέλους καὶ μετ᾽ Ἀλέξανδρον διά τε τὸ πλῆθος τῶν ξένων Περιπατητικῶν καὶ Ἀκαδημεικῶν καὶ διὰ τὴν πολλὴν μὲν περὶ τὰ πράγματα, ὀλίγην δὲ περὶ τὸν λόγον τῶν Περιπατητικῶν σπουδὴν κατὰ μικρὸν ἀμελέστερον τελουμένη καὶ ἀτελεστέρα καὶ ἧττον ἀκριβὴς καταστᾶσα ἀπέστη πολλαχῇ τῆς Ἀττικῆς, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ τέλος πολλοὶ πολλαχοῦ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος τὸν Ἀττικὸν λόγον ἐμιμοῦντο, μάλιστα δ᾽ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τε καὶ Ἀντιοχείᾳ καὶ Περγάμῳ καὶ δὴ καὶ ἐν Ῥώμῃ.

Κατὰ δὴ ταῦτ᾽ ἀληθῆ καὶ ἀναμφισβήτητ᾽ ὄντα ἀπ᾽ Ἀλεξάνδρου τὴν κοινὴν λεγομένην φωνὴν ἄρξασθαι φάσκοντες μάλιστ᾽ ἂν εἰκότα λέγοιμεν. Καὶ τούτους ὑστέρους λέγομεν Ἀττικιστὰς τοὺς μέχρι τῶν

(1) Berliner Philolog. Wochenschrift. 1897. März 27.

ἐπὶ Καίσαρος καὶ μετὰ τοῦτον τῶν πρὸ Ἀλεξάνδρου τῇ φωνῇ Ἀττικιζόντων, τῶν σοφιστῶν, διακρίνοντες.

Ἐξ οὖν ἐκείνου τὸ πρᾶγμα ὃν πολλῷ ὕστερον ἐπὶ τῇ τῆς Ἀττικῆς διακρίσει τοὔνομα κοινὴν προσέλαβεν ὑπὸ γραμματικῶν τῶν ὑστέρων, οἷοι οἱ περὶ Μοῖρίν τε καὶ Φρύνιχον οἱ ἰδίᾳ καλούμενοι Ἀττικισταί. Ταύτης δ' ὡς ἀληθῶς τῆς κοινῆς φωνῆς οὔσης, Ἄστου δὲ τῶν Πλατωνικῶν τινος ἔργον εἶναι τοὺς Νόμους οἰομένου (389 καὶ ἑξ.), πόσον ἡμεῖς τούτου ἀφέσταμεν τῶν μετ' Ἀλέξανδρον Ἀττικιστῶν εἶναι φάσκοντες, ὧν πολλοὶ Πλατωνικοὶ ἂν εἶεν, ὥστε Ἀπέλτῳ γε δόξαι καινὰ καὶ τολμηρὰ ἀποφαίνεσθαι; Δῆλος οὖν Ἄπελτος οὐκ ἀληθῆ ταῦτα τῆς ἐμῆς ζητήσεως ψέξας.

Ἐπεὶ ὅτι γε οὐ καινὰ διδάσκομεν ταῦτα οὐδ' ἀπίθανα κάλλιστ' ἂν τις καταμάθοι ἐξ ὧν Διογένης ὁ Λαέρτιος περὶ Περσαίου τοῦ ὀνομαστοῦ Στωικοῦ τοῦ κατ' Ἀντίγονον γενομένου (305-301 π. Χ.) λέγει (2, 61), ὡς «καὶ τῶν ἑπτὰ (διαλόγων Αἰσχίνου τοῦ Σωκρατικοῦ) τοὺς πλείστους Περσαῖός φησι Πασιφῶντος εἶναι τοῦ Ἐρετρικοῦ (ἑταίρου Διογένους τοῦ Κυνικοῦ, 324 π. Χ.), εἰς τοὺς Αἰσχίνου δὲ κατατάξαι. Ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀντισθένους τόν τε Μικρὸν Κῦρον καὶ τὸν Ἡρακλέα τὸν Ἐλάττω καὶ Ἀλκιβιάδην, καὶ τοὺς τῶν ἄλλων δὲ (Σωκρατικῶν δηλ.) ἐσκευώρηται».Ἐκ δὲ δὴ τούτων ἀσφαλέστατ' ἄν τις τεκμήραιτ' ὅτι ὥσπερ Πασιφῶν ὁ Ἐρετρικὸς καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι ἐν τῷ τότε τῶν τε Σωκρατικῶν λόγους σκευωρεῖσθαι ἐπεχείρησαν καὶ μάλιστα Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων δοκίμων Ἀττικῶν λογογράφων· ἐπεί γε δὴ Θεόπομπος κατ' Ἀθήναιον (508 γ, δ) πολλὰ τῶν Πλάτωνος ἀλλότρια εἶναί φησιν Ἀριστίππου ὄντα ἢ Ἀντισθένους ἢ Βρύαντος τοῦ Ἡρακλεώτου.

Πάντες μὲν δὴ οἱ περὶ Πλάτωνα πραγματευόμενοι ἄνδρες φιλόλογοι καὶ ἔτι καὶ Ἄπελτος ἴσασι δήπου ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων πλὴν Πρόκλου (1) ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς Πλάτωνος Νόμους ὑπώπτευ-[illegible] ὥστε Ἄστος πρῶτος, ἀνὴρ δεινότατος παντὶ [illegible] Πλάτωνος γνῶναί τι καὶ διελέσθαι, καὶ εἶτα Ζελλῆρος καὶ

[illegible] (Annal. Vindop. 3. 69) καὶ κατ' ἀνώνυμον ἐξ [illegible] (Χ. Π. Φ. ΧΙΙΧ) λέγοντα «(Πρόκλος) [illegible] Πολιτείας διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι λόγους καὶ μὴ διαλογικῶς γεγράφθαι [illegible] διὰ τὸ αὐτό».

Σούκκουβος καὶ Ἀκκερμανὸς καὶ Οὐέισσος τῶν Πλατωνείων διαλόγων τοὺς Νόμους ἀπέκριναν;

Ἄστος μέν φησιν ὡς ὁ τοῦ Πλάτωνος λόγου καὶ γνωμῶν ἔμπειρος ἀνὴρ ἐπιχειρῶν τοὺς Νόμους διελθεῖν καὶ ἀναγνῶναι οἷον ἐν ξένῃ ὢν χώρᾳ καὶ ἀγνῶτι αἰσθάνεται, οὐδενὶ ἢ ἐλαχίστοις Πλατωνείοις περὶ τὰ λεγόμενα καὶ τὸν λόγον αὐτὸν ἐντυγχάνων· τοιαύτην δ' ἀδύνατον εἶναι γενέσθαι Πλάτωνι μεταβολὴν οὔτε διὰ γῆρας οὔτε δι' ἄλλο τοιοῦτον οὐδέν. Οὐκ ἄλλα δὲ τὸ πρῶτον καὶ Ζελλῆρος περὶ τῶν Νόμων ἐδόξασε, πρὶν παλινῳδήσας ἐν τῇ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἱστορίᾳ εἰς τὰ Πλάτωνος καὶ τούτους κατέλεξεν, ἵνα μὴ ἀδέσποτοι ὄντες ἀκάρπωτοι καὶ ἄχρηστοι ἐμοὶ δοκεῖν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ εἶεν ἢ καὶ μόνοι τεταγμένοι τοσαῦτα τὸ πλῆθος ἐνέχοντες φιλοσοφήματα. Οὐδένα γοῦν μέγαν τῆς μεταγνώσεως λόγον ἔχει, εἰ μὴ ὅτι δυσχερὲς οἱ ἤδη δοκοίη εἶναι τῇ Ἀριστοτέλους ἐναντιοῦσθαι μαρτυρίᾳ· καίπερ δὲ πολὺ οὐσίᾳ τε καὶ εἴδει διαφερόντων τῶν Νόμων, ὅμως εἶναι δυνατὸν τοιαύτην Πλάτων' ἀλλοιωθῆναι ἀλλοίωσιν.

Πολλῶν δὲ καὶ παντοίων ὄντων δι' ἃ Ἄστος μάλιστα καὶ Ζελλῆρος τὸ πρῶτον ἀλλοτρίους τοὺς Πλάτωνος Νόμους ἔκριναν θεασάσθω μοι πᾶς ὀλίγ' ἄττα τάδε. Πολὺ γάρ τοι οἱ Νόμοι τῆς Πολιτείας γνώμῃ τε καὶ τάξει διαφέρουσιν· εὐλόγως γὰρ ἄν τις θαυμάζοι ὅ,τι παθὼν ὁ δαιμόνιος ἀνὴρ τὸ θεῖον ὕψος τῶν ἐν Πολιτείᾳ γνωμῶν ἀπολιπὼν ἐπὶ τοσοῦτον ὄχλον ἀνθρωπείων περὶ νόμους μικρολογιῶν κατέβη, οἷαι ἐν τοῖς Νόμοις ἡμῖν πάρεισι, μόλις νομοθέταις πραγματευταί, ἢ πού γε δὴ φιλοσόφοις. Ἐν πᾶσι δέ που τοῖς ἄλλοις διαλόγοις φρονήσει τε καὶ σοφίᾳ πολιτείαν οἷόν τ' εἶναι κατορθοῦν λέγων πῶς ποτ' ἐναντιώτατ' αὐτὸς ἑαυτῷ ποιῶν ἔθεσι καὶ νόμοις ἐν τοῖς Νόμοις εἰς εὐδοκίμησιν αὐτὴν ἄγειν ἐπειράθη; Ἄλογα δὲ ὄντ' καὶ ἄτοπ' ἂν ποιῆσαι δοκεῖ, εἰ οὕτω καλῶς καὶ πολὺν χρόνον περὶ τὰς ἰδέας πεπραγματευμένος καὶ τὴν δέουσαν εἶναι πολιτείας μορφὴν ἐπιμελείᾳ πολλῇ ἐξειργασμένος τε καὶ διεξελθών, πάντων τούτων ἐπιλαθόμενος καὶ παραιτησάμενος ἐπὶ τἀναντία ἐτράπη, καθ' ἃ τοῖς Περιπατητικοῖς περὶ ταῦτα μᾶλλον ἐδόκει, τῶν οὐσῶν τινα πολιτείαν σχεδὸν συντάξασθαι καὶ διαθεῖναι. Ἀπορεῖται δ' οὐδὲν ἧττον ὅπως ποτὲ Κριτίαν καὶ Ἑρμοκράτη τοὺς τῇ Πολιτείᾳ δὴ συνημμένους

διαλόγους ἀτελεῖς ἀπολιπὼν ἢ χαίρειν ἐάσας οὕτω μεγάλῳ καὶ χαλεπῷ ἐπεχείρησεν ἔργῳ τοῖς Νόμοις.

Καὶ κατ' εἶδος δέ τις σκοπῶν τὸ βιβλίον πόλλ' ἂν τὰ καινὰ καὶ θαυμαστὰ καὶ παρὰ Πλάτων' ἂν εὕροι. Ἡ μὲν γὰρ ζήτησις καὶ δεῖξις πολλῶν διὰ μακροτέρων γιγνομένη καὶ ἀμοιροῦσα τῆς Πλατωνείου ὀξύτητος καὶ χάριτος ἀσθενεστέρα καὶ ἀμβλυτέρα πολλαχῇ τῆς ἐν τοῖς ἄλλοις διαλόγοις καθίσταται. Πλεῖστα δὲ ἀσκέπτως καὶ ἀζητήτως παρὰ τὸ διαλεκτικὸν Πλάτωνος ἔθος ὡς ἐγνωσμένα λέγεται σχήμασι ῥητορικοῖς καὶ τόποις κοσμούμενα κοινοῖς ἀλλοτρίοις πάμπαν τῆς διαλεκτικῆς.

Δεικνύς δέ τι ἢ ἑρμηνεύων καὶ διδάσκων ἢ καὶ διαιρούμενος πολλοῦ δεῖ μετέχειν τῆς ἐν τοῖς ἄλλοις διαλόγοις ὀξύτητος καὶ ἀκριβείας περί τε τὴν ζήτησιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τὴν διδασκαλίαν ἢ πειθώ. Πολὺ δ' ὂν ἐν τῷ λόγῳ τὸ σεμνὸν καὶ αὐστηρὸν καὶ αὐχμηρὸν πόρρω τὸ Πλατώνειον δὴ ἀστεῖον καὶ εὔθυμον καὶ φαιδρὸν καὶ φιλόπαισμον ἀπελήλακεν. Ὁ δὲ λόγος αὐτὸς καίπερ οὐ πολὺ τοῦ Ἀττικοῦ ἀφεστηκὼς πολὺ τοῦ Πλατωνείου διαφέρων ἐλέγχεται. Διάστροφος δὲ πολλαχοῦ ὢν καὶ σκολιὸς σχολῇ βραδὺς χωρεῖ πολλοῖς τοῖς δυσχερέσιν ἐμπλεκόμενος. Χρῆται δ' ὁ γράψας πολλοῖς ὀνόμασι καὶ ῥήσεσι καιναῖς καὶ ἀσυνήθεσιν οὐ μόνον Πλάτωνι, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἀττικῷ λόγῳ τῷ τε καταλογάδην καὶ τῷ ποιητικῷ πολλάκις. Ἔνεισι δὲ τῷ λόγῳ περιττολογίαι καὶ ἀνακολουθίαι οἵαις καὶ ὅσαις οὐδαμοῦ ἂν Πλάτωνος ἐντύχοις, πολλὰ δὲ τὰ ἄνω κάτω καὶ ταραχὴ μυρία τέχνῃ οὐδεμιᾷ οὐδὲ μηχανῇ ἐπανορθουμένη.

Καταλέξας δ' ἐν προοιμίῳ τῆς πραγματείας τῆσδε τούς τε συνηγοροῦντας τῷ τῶν Νόμων γνησίῳ καὶ τοὺς τἀναντία λέγοντας οὐκ ἀγνοεῖν ἐδόκουν πρὸς οὓς τὸν λόγον ἐποιούμην φιλοπλάτωνας ἄνδρας οἷα καὶ ὅσα πιθανὰ οἱ τῶν Νόμων κατήγοροι, Ἄστος καὶ Ζελλῆρος καὶ Σούκκουβος περὶ τοῦ κύρους τῆς τῶν ἀρχαίων γνώμης εἶπον, ἀκρισίαν μὲν περὶ ταῦτα ὡς τὰ πολλὰ αὐτῶν καταγιγνώσκοντες, περὶ δὲ μαρτυρίας Ἰσοκράτους (1) καὶ Ἀριστοτέλους (2) ἰδίᾳ μακρὸν

(1) (5, 12) «Ὁμοίως οἱ τοιοῦτοι (οἱ πανηγυρικοὶ) τῶν λόγων ἄκυροι τυγχάνουσιν ὄντες τοῖς νόμοις καὶ ταῖς πολιτείαις ταῖς ὑπὸ τῶν σοφιστῶν γεγραμμέναις», ἔνθα τὸ τῶν σοφιστῶν τοῖς τῶν Νόμων συνηγόροις τοῦ Πλάτωνος βούλεται νοεῖν.

(2) Πολιτ. 2, 4 καὶ ἑξῆς, ἔνθα τοὺς Νόμους ὡς Πλάτωνος ὄντας κρίνων ἐλέγχει.

λόγον ποιούμενοι, ἐμέ δέ γε καὶ πάνυ πείθοντες ὡς Ἰσοκράτης μὲν σοφιστὰς λέγων σοφιστὰς καὶ φιλοσόφους τὸ ἐπὶ πᾶν νοεῖ, ἀλλ' οὐ Πλάτωνα μόνον ἅτε καὶ ἄλλων τοιαῦτα συγγεγραφότων (1), τὰ δὲ Ἀριστοτέλους Πολιτικὰ ἐν ὑπομνήμασι καταλειφθέντα ὑπὸ ὑστέρων Περιπατητικῶν συνετέθη πολλοὺς οἰκείους λόγους ἐμβαλόντων, ἐξ οὗ τό τε ἄγαν ἄτακτον καὶ ταραχῶδες αὐτῶν καὶ πλεῖσται ἄστοχοι καὶ πλημμελεῖς περὶ Πολιτείας τε καὶ Νόμων τοῦ Πλάτωνος γνῶμαι· δι' αὐτὰ δὴ ταῦτα καὶ οἱ ὄντως ἀλλότριοι Μενέξενός τε καὶ Ἱππίας ὁ Μείζων καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ καὶ Διαιρέσεις ὡς τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ Ἀριστοτέλους ἀλλαχοῦ λέγονται. Πολλῷ δ' ἥττονος ἄξιοι μάρτυρες οἱ ὕστεροι ἂν εἶεν λογογράφοι οἱ τῶν Νόμων ὡς τοῦ Πλάτωνος μνείαν ποιούμενοι, Περσαῖός τε καὶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς γραμματικοὶ καὶ Κικέρων καὶ Σενέκας καὶ Πλούταρχος καὶ εἴ τινες ἄλλοι ἀκρίτως ὡς τὸ πολὺ τὰ παραδεδομέν' ἀποδεχόμενοι.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων κριτήριον τοῦ πράγματος οὐκ ἐλάχιστον ἡμῖν ἔδοξεν εἶναι ἡ τοῦ λόγου αὐτοῦ τῶν Νόμων ἐπίσκεψις, ὅπως ποθ' οὗτος πρός τε τὸν Πλατώνειον καὶ τὸν Ἀττικὸν ἔχει. Ἔστι δὲ τοῦτο οὐ φαῦλον, ὡς Ἀπέλτῳ δοκεῖ, τῷ ἑτέρῳ τῶν ἀγωνιζομένων ἐπικούρημα πρὸς τὸ γνῶναι καὶ εὑρεῖν τἀληθὲς ἐν τῇ ζητήσει καὶ κρίσει, οὐδ' ἄν τίς ποτε διὰ τοῦτο ἁμάρτοι τοῦ σκοποῦ, ὡς Ἄπελτος οἴεται, εἴπερ πράττοι καθάπερ κατ' ἀρχὰς τῶν λόγων αὐτὸς ἐπηγγελλόμην. Ἔλεγον γὰρ (σελ. 2) «Ἔδοξεν οὖν ἡμῖν περὶ τοιαῦτ' ἄττα ἤδη σπουδάσαι τὴν λέξιν μάλιστα καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν (τῶν Νόμων) σκοποῦσιν, ὅπως ὀρθότητος ἔχει, ἵνα καὶ ταύτῃ δήλη γένοιτο ἡ θρυλουμένη τῶν Νόμων τοῦ Πλάτωνος ἀλλοτριότης». Τῷ δὲ καὶ ταύτῃ οὐ προσχὼν τὸν νοῦν οὐδ' ἐνθυμηθεὶς ὡς ἔοικεν Ἄπελτος τὴν σκέψιν ὡς περὶ μίαν μόνον μοῖραν τοῦ πράγματος, τὸν λόγον μόνον, γενομένην ἀδικῶν ψέγει καὶ διὰ ταῦτ' αὐτὴν ἀστοχῆσαι οἴεται. Καίτοι πᾶν τοὐναντίον περὶ τούτου Διέλσῳ τῷ ἐν Βερολίνῳ ὀνομαστῷ φιλολόγῳ δοκεῖ· εὐγενῶς γάρ μοι χαριζόμενος πρὸς τὴν ἐμὴν πρώτην ζήτησιν εὐθὺς τότ' αὐτῷ ἀποσταλεῖσαν τοιάδ' ἐπιστέλλει. «Χάριν οἶδά σοι τῶν Πλατωνικῶν, ἃ ἥδιστ' ἀνέγνων. Βρούνσῳ δὲ

(1) Τούτους δὲ Νευμαννὸς ἐν τοῖς εἰς τὰ Ἀριστοτέλους πολιτειῶν σῳζόμενα προλεγομένοις κατέλεξεν (σελ. 21). Ἐλέγετο δ' ἔτι ἐπὶ διαβολῇ Πλάτωνος ὡς τὴν Πολιτείαν Πρωταγόρου τὰ Ἀντιλογικά, περὶ τοιοῦτόν τι ὄντα, μιμησάμενος γράψειε.

πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν τῷ περὶ Νόμους ζητήματι ἐπιχειρήσαντι παρῄνεσα τὴν περὶ τῆς συνθέσεως τούτων πραγματείαν αὐτοῦ καὶ τῇ τοῦ λόγου αὐτῶν ἐπισκέψει ἐπιρρῶσαι. Ταῦτα δ' ἐκείνου παρ' ἐμὴν γνώμην οὐ ποιήσαντος εἰς καιρὸν δὴ ἡ σὴ αὕτη ζήτησις φαίνεται».

Καὶ ὅτι μὲν μάλιστ' ἀνυστικὴ ἡ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐξέτασις πρὸς τὸ γνῶναι πότερον Πλάτωνος οἱ Νόμοι ἢ οὐ δέδεικται δήπου. Ἔλθωμεν δὲ ἤδη ἐφ' ἃ Ἄπελτος ἡμῶν αὐτῇ ταύτῃ ἐπιτιμᾷ τῇ σκέψει ὡς ἁμαρτανούσῃ δὴ τοῦ τέλους. Καίπερ γὰρ λέγων παντὶ μέλλοντι τοὺς Νόμους ἐκδιδόναι ἀναγκαίαν ἔσεσθαι καὶ πολλαχῇ λυσιτελῆ, ὅμως ὀλίγα μὲν τῶν ἐν αὐτῇ ἐσκεμμένων μοι δόκιμα εἶναί φησι, πολλὰ δὲ ὧν οὐκ ἄν τις τὸ νόθον αἰτιάσαιτο τῶν Νόμων, ἀλλὰ τὴν γένεσιν ἀτελῶν κατά τινας καταλειφθέντων καὶ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ὀπουντίου ἐκδοθέντων, τὰ δὲ οἷ' ἂν τῷ χρόνῳ πάθοι φύσει ὁ Πλάτωνος λόγος, καθάπερ ἄλλοι τε νῦν καὶ οἱ περὶ Σχάντζον πολλὰ τοιούτῳ τρόπῳ ἑρμηνεύειν καὶ ἐξηγεῖσθαι πειρῶνται, τὰ δὲ μικρὰν τὴν ἰσχὺν ἔχοντα, τὰ δὲ δὴ οὐδενὸς ἄξια. Ταῦτα δέ, φησίν, ἔγνω οὕτως ἔχειν δώδεκα μόνον σελίδας τῆς ἐμῆς πρώτης πραγματείας διελθὼν ἐκ τριῶν καὶ πεντήκοντα συνεστηκυίας, ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα κατὰ τὴν παροιμίαν. Ἡγήσαιτο δ' ἄν τις τοιαῦτ' αὐτὸν κατηγοροῦντα ὁρίσασθαι ἕκαστ' ἐλέγχοντ' ἀκριβῶς καὶ τὰς πίστεις ἅμα τοῦ ἐλέγχου παραφέροντα, διδάσκοντ' ἄρα καὶ πείθοντα. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τούτων οὐδὲν ἐν τῷ τοῦ Ἀπέλτου τούτῳ λόγῳ· ψόγος γάρ ἐστι μόνον καὶ ἄλογος μομφὴ εἰς διαβολὴν μᾶλλον τοῦ ἔργου περαίνουσα ἢ εἰς πίστιν καὶ διδασκαλίαν. Ἓν δὲ μόνον ἢ δύο ἐξελόμενος τῶν ἐμῶν περὶ τὸν λόγον σκεμμάτων ἐπιδείκνυσιν, ἐξ ὧν ἄν τις ἀναγνοὺς πλημμελεῖ κατ' ἐπαγωγὴν συλλογισμῷ εἰς ἑτεροειδῆ ἐπαγομένῳ καὶ τἆλλα οὕτως ἢ παραπλησίως ἔχειν ἂν τεκμήραιτο. Οἱ δὲ κατὰ τοιαύτην ἐπαγωγὴν δεικνύντες ἐοίκασι δὴ τῷ Ἱεροκλέους σχολαστικῷ, ὃς οἰκίαν πωλῶν λίθον ἀπ' αὐτῆς περιφέρων ἐπεδείκνυ. Ἀλλ' οὐδὲ τούτοις ὀρθῶς ἀντιλέγων εὑρίσκεται· εἰπόντος γὰρ ἐμοῦ (628 ε) κατὰ τοῦ «θαυμάζω γε μὴν εἰ τά τε παρ' ὑμῖν (τοῖς Κρησὶ) νόμιμα καὶ ἔτι τὰ περὶ Λακεδαίμονα μὴ πᾶσαν σπουδὴν τούτου ἕνεκα πεποίηται» ὡς τὸ τέ - καί σὺν τῷ ἔτι ἀκυρότερον ἔχει ἐνταῦθα λεγόμενον περὶ δυοῖν παρ' ἄλληλα τεταγμένοιν τοῦ λόγου ὄντος, Κρητῶν τε καὶ Λακεδαιμονίων ἀντιλέγων Ἄπελτος παράγει ἐκ Φαί-

δωνος ὅμοιον ὡς οἴεται παράδειγμα τὸ ὀρθὸν τῆς τοῦδε χρήσεως κυροῦν. Ἀλλ' ἔλαθεν ἑαυτὸν πολὺ διάφορον ἐκείνην ἐπάγων τὴν ῥῆσιν· ἐκεῖ γὰρ λέγεται μῦθος (110 ε), τὴν γῆν ἄνωθεν τοῦ ἀέρος θεωμένῳ εἶναι ποικίλην, τὴν μὲν ἁλουργῆ, τὴν δὲ χρυσοειδῆ, τὴν δὲ χιόνος λευκοτέραν· καὶ αὖ τὰ ὄρη ὡσαύτως καὶ τοὺς λίθους ἔχειν τήν τε λειότητα καὶ τὴν διαφάνειαν καὶ τὰ χρώματα καλλίω, οἷον σάρδια καὶ ἰάσπιδας καὶ σμαράγδους «Τὴν δὲ γῆν αὐτὴν κεκοσμῆσθαι τούτοις τε ἅπασι καὶ ἔτι χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τοιούτοις». Καὶ τυφλῷ δὲ δῆλον ὅτι ἐνταῦθα μὲν προσθήκη τυγχάνει οὖσα καὶ λόγον ἄρα ἔχει τὸ ἔτι προσόν, ἐκεῖ δὲ ἰσορρόπων παράταξις.

Εἰπὼν δ' ἐγὼ τὸν νομικὸν (525 α) τῶν ὑστέρων εἶναι δοκεῖν ὄνομα, ὅτι παρ' ἐκείνοις συχνὸν ὂν ἐν Νόμοις μόνον καὶ ἐν τῷ ὑποβολιμαίῳ λέγεται Μίνῳ οὐκ ὀρθὰ ἔδοξ' Ἀπέλτῳ λέγειν· ἐπεὶ οὕτω γ' ἂν καὶ τὸν ἀνθρωπικὸν ἀντὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν Σοφιστῇ μόνον ῥηθέντα (208 δ) νόθον ἂν αὐτὸν μηνύειν· τοῦτο δ' οὐχ οὕτως ἔχειν, μᾶλλον δ' εἰκὸς εἶναι ὀψὲ καὶ Πλάτωνα τοῖς ὀνόμασι χρήσασθαι τούτοις. Ἀλλ' εἰ μὲν ἓν ἢ δύο ἐν τοῖς Νόμοις οὕτως ἔχοντ' ἐγένετ' ὀνόματα, δίκαιος ἂν ἦν τοιαῦτ' ἀντιλέγειν Ἄπελτος καὶ εἰκότ' ἂν εἶπεν· νῦν δὲ ἔργον ἐστὶ λογίσασθαι ὅσα ὀνόματα ἢ ῥήματα παρ' ὑστέροις τοῖς μετ' Ἀλέξανδρον καὶ ἐν Νόμοις μόνον συμβαίνει εἰρῆσθαι· ἐν δυοῖν γὰρ μόνον ἢ τρισὶν ἐνταῦθα σελίσιν ὁ νομικός τε καὶ ἡ πεδιάς καὶ τὸ διανομοθετεῖν καὶ διανομοθετεῖσθαι καὶ ὁ διακορής λέγεται. Ἔπειτα δὲ οὐ ταύτῃ μοναχῇ ἀλλότριοι οἱ Πλάτωνος Νόμοι εἶναι δοκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλα πολλὰ Ἄστῳ τε καὶ Ζελλήρῳ καὶ Σουκκούβῳ καὶ ἡμῖν κατειρημένα, ὥστ' ἐπικουρεῖν μόνον δοκεῖν τὰ τοιαῦτ' ὀνόματα τῇ ὅλῃ τοῦ πράγματος κατηγορίᾳ. Ἀλλὰ μὲν δὴ καὶ Σοφιστὴς ὁ διάλογος πολλαχῇ ἂν ἀμφισβητηθείη μὴ Πλάτωνος εἶναι· οἷον γὰρ κάλλει καὶ Πλατωνείῳ χάριτι καὶ εὐθυμίᾳ τῶν διαλεγομένων τοῦτόν τε καὶ τὸν Πολιτικὸν ὁ Θεαίτητος ὑπερβάλλεται ὁμολογουμένως Πλάτωνος ὤν· ὅσον δὲ τούτοις τὸ αὐστηρὸν καὶ αὐχμηρὸν ἔνεστι καὶ τὸ ἀηδῶς ἀκριβὲς καὶ μονόρρυθμον, οἷον ἂν πάθοιεν τῷ λόγῳ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτελείου τρόπου οἱ μετ' Ἀλέξανδρον Πλατωνικοὶ συγγράφοντες. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ λόγος αὐτὸς πολλαχῇ διαφωνῶν τῷ ἐν Θεαιτήτῳ ἁλίσκεται καὶ οὐχ οἷ' ἂν τῷ χρόνῳ πάθοι πάσχων, τῆς δὲ ζητήσεως ἄλλος ἐν αὐτῷ,

ἀλλ' οὐχ ὁ Σωκράτης ἡγεῖται. Ἡ δ' ἀπὸ Θεαιτήτου τελευτῶντος εἰς τὸν Σοφιστὴν οἷον γέφυρα μετάβασις οὐδὲν θαῦμα εἰ τῷ ὑποβαλόντι Πλάτωνι τὸν Σοφιστὴν μεμηχανημένη προσγέγραπται.

Ἐμοῦ δ' οὐδὲν ἀκριβολογουμένου περὶ τοῦ χρόνου ἐν ᾧ οἱ Νόμοι δοκοῦσι συγγεγράφθαι, ἀλλ' ἁπλῶς ἀποδοκιμάζοντος αὐτοὺς ὡς Πλάτωνος καὶ τῶν μετ' Ἀλέξανδρον Πλατωνικῶν τινος εἶναι νομίζοντος οὐδὲν πρὸς τὴν ἐμήν ἐστι δόξαν ὅπερ Ἄπελτος περὶ τούτου φησίν, οὐχ ὕστερον τοῦ τετάρτου αἰῶνος τὴν γένεσιν αὐτοὺς λαβεῖν.

Τοσαῦτα ἡμῖν ἔστω τὰ πρὸς τὸν Ἀπέλτου τῆς ἐμῆς πρώτης ζητήσεως ἔλεγχον, ἐξ ὧν ἄν τις μάλιστα γνοίη ὡς ἄγαν τοῖς καθεστῶσι χαρίζεσθαι σπουδάζων καὶ ἀπρὶξ αὐτῶν ἀντεχόμενος πολλὰ παρὰ λόγον ψέγων ἄκων ἀδικεῖ.

2.

Καὶ τὸ δεύτερον βιβλίον τῆς περὶ τῶν Πλάτωνος Νόμων ζητήσεώς μου ὁ Ἄπελτος ἐλέγξαι ἐπεχείρησεν ἐν ᾗ καὶ τὸ πρῶτον ἐφημερίδι βιβλιολογικῇ (1) ἐπιτρεπόμενος ἀεὶ ὡς ἔοικεν ὑπὸ τῆς διοικήσεως ταύτης τὴν καινῶν Πλατωνικῶν βιβλίων ἐξέτασιν, ὡς περὶ Πλάτωνα μάλιστα τὴν πραγματείαν ποιούμενος, ὅπερ δηλοῖ καὶ ἡ νεωτάτη τοῦ Σοφιστοῦ ἔκδοσις αὐτῷ γεγενημένη.

Καὶ πρῶτον μὲν οὐδὲν πρὸς τὴν ἀναίρεσιν τοῦ πρώτου ἐλέγχου ἀντειπὼν οὐδ' ἀπολογησάμενος, μειρακιώδη ζηλώσας τρόπον προσποιεῖται μεταμέλεσθαι τὴν προσταχθεῖσάν οἱ ἐξέτασιν τῆς πρώτης ζητήσεώς μου ὑποστάς, ἐπεὶ ἔγνω με βαρύτατ' ἐνεγκόντα τὴν οὐ πρὸς ἡδονὴν κρίσιν γενομένην, ὡς ἀναγνοὺς τὴν τοῦ ἐλέγχου ἀναίρεσιν τεκμαίρεται· νῦν δὲ οὐκ ἂν ὑπεκστῆναι τὴν ἐπιτραπεῖσάν οἱ δευτέραν τὴν πρώτην ὑποδύς, ἀπὸ χρηστοῦ δὲ τρόπου καὶ οὐκ ἐπιβουλεύων τοῦτο ποιήσειν.

Ἀλλ' οὐδαμοῦ ἔγωγε δοκῶ μοι τῆς τοῦ ἐλέγχου ἀναιρέσεως δῆλον ποιεῖν τῇ οὐ πρὸς χάριν ἢ ἡδονὴν ἐξετάσει ἀχθόμενος, οὐδ' ὅτι δυσμενείᾳ ἢ ἔχθρᾳ ἠλέγχθην, ἀφ' ὧν οἱ θυμοὶ καὶ αἱ ὀργαὶ τοῖς ἀνθρώποις γίγνονται ὡς τὸ πολύ, ἀλλὰ σαφῶς καὶ διαρρήδην ἐν ἐπιλόγῳ εἶπον ὡς «Ἄγαν τοῖς καθεστῶσι χαρίζεσθαι σπουδάζων (Ἄπελτος) καὶ ἀπρὶξ αὐτῶν ἀντεχόμενος πολλὰ παρὰ λόγον ψέγων ἄκων ἀδικεῖ», ἐξ ὧν διάδηλον δήπου γίγνεται παντὶ ὅτι οὐ τῆς πρός με γνώμης αὐτῷ μέμφομαι, ἀλλὰ τοῦ πόλλ' ἄκοντ' ἀδικεῖν μᾶλλον.

(1) Berliner Philolog. Wochenschrift. 28 April 1898.

Τὸν δ' οὖν ἔλεγχον τοῦ δευτέρου τῆς ἐμῆς ζητήσεως μέρους οὕτως ἐπιχειρεῖ ποιεῖσθαι, ὥστε μικρὰ καὶ φαῦλα τὰ τῆς ἀλλοτριότητος τῶν Νόμων τεκμήρια ἁπλῶς οὕτως ἀκούσαντι φανῆναι.

Καὶ δὴ λανθάνειν σπουδάζων τὴν ἰσχύν τε καὶ τὰ νεῦρα τῶν τοῦ νόθου μαρτυρίων παραιρούμενος, ἃ ἐκ τῶν ὑπερβαλλόντων πλήθει ἐν Νόμοις ποιητικῶν ὀνομάτων καὶ ῥήσεων τῷ ζητοῦντι γίγνεται, χαριέστατά τινα ἐν προοιμίου μοίρᾳ κατασκευάσας λέγει, ὡς δὴ Πλάτων ποιητικὸς πεφυκὼς ὡς πάντες ἴσασι μάλιστ' ἐδήλωσε τοιοῦτος ὢν ἐν τοῖς Νόμοις συγγράφων. Ἀλλὰ τίνα δοκεῖ τοιαῦτ' ἂν λέγων ποτὲ πεῖσαι; Ἐγὼ μὲν οἶμαι οὐδ' ἑαυτόν. Τίς γὰρ ἂν εἴη οὕτως ἁπλοῦς ἢ εὐήθης, ὅστις τὸ ἄπιστον τέρας ἑτοίμως ἂν δέξαιτο, καὶ μὴ ἡδέως ἐπιγελάσειεν ἀκούων ὡς Πλάτων ποιητικώτατος αὐτὸς αὑτοῦ ἐπὶ γήρως κατέστη; Πάντες γὰρ οἱ Πλάτωνος εἶναι τοὺς Νόμους δοξάζοντες ἐν γήρᾳ βαθεῖ αὐτοὺς συντεθεικέναι φασίν. Πῶς δ' Ἰσοκράτης οὐχ οὕτω φύσει ηὐτύχηκεν ὥστ' ἀνθηρότατον καὶ καλλιεπέστατον τὸν ὕστατον συγγράψαι τῶν λόγων, τὸν Παναθηναϊκόν, ἀλλὰ μὴ τὸν Πανηγυρικόν, ὥσπερ ὁ Πλάτων ποιητικώτατα τοὺς Νόμους; Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσθ' ὅτι οὐκ ἔστι τὰ θαύματα ταῦτ' ἐν ἀνθρώποις γενέσθαι, ὥσπερ αὖ οὐκ ἐλάχιστον εἶναι ἂν δόξειε φρονοῦντι τεκμήριον τοῦ νεώτερον ἄνδρα ταῦτ' γράψαι, καὶ μὴ πρεσβύτην ἤδη τὸν Πλάτωνα, ὅτι ἄμετρα πλήθει ποιητικὰ ὀνόματα καὶ ῥήσεις ἐν τοῖς Νόμοις εἴρηται, ὡς καὶ τῷ κριτῇ ξυνδοκεῖ· ἥκιστα δ' ἄν τις ἄτοπα καὶ θαυμάσια ποιοῖ, ὥς φησιν Ἄπελτος, ὅπλ' ἐκ τούτου ποριζόμενος καὶ τῷ γνησίῳ τοῦ λόγου πολεμῶν, ἕως πάντες οἱ τῇ οἰκειότητι αὐτοῦ συνηγοροῦντες ἐπὶ γήρως ὁδῷ Πλάτωνα πραγματεύσασθαί φασιν. Οὐκ ἂν εἴη δὲ ἄγαν παίζοντος καὶ νεανιευομένου, εἰ, ὡς Ἀπέλτῳ δοκεῖ, τὸ ἀχόρευτος εἶπε (σ. 65) πρὸς τὸ ἀπαίδευτος ἁρμόσας (654 β), οὐδὲν τῆς συνηθείας φροντίσας, ἀλλὰ μειρακιώδει κόσμῳ τοῦ λόγου χαριζόμενος;

Καὶ Δρακοντείου περὶ τὸν λόγον νομοθεσίας πέρ' ἂν εἴη, φησὶν Ἄπελτος, εἰ μὴ ἐξείη Πλάτωνι αἱ ἡδοναὶ τρέφονται εἰπεῖν, ὅ ἐστιν die Lust wird genährt (σ. 59). Ἀλλ' ἥκιστα φαίνεται μαθὼν ὃ ἐκεῖ ἐγὼ εἶπον, ὅτι «τὰς ἡδονὰς καὶ λύπας τεθράφθαι, οἷον πεπαιδεῦσθαι ποιητικώτερον δοκεῖ εἶναι καὶ οὐ τοῦ σωφρονοῦντος καταλογάδην λόγου οὐδ' ὧν ἄρα Πλάτων ποτ' ἂν εἴποι. Ὁμοίως δὲ εἰρημένῳ τούτῳ οὐχ ὅτι συγγραφεῖ ἀλλ' οὐδὲ ποιητῇ που ἐνετύχομεν ζητοῦντες ἡμεῖς ἀεὶ περὶ ἀνθρώπων οὕτω λεγομένου τοῦ τρέφεσθαι (Μαρτύρια). Οὐδεμία οὖν δὴ μηχανὴ τοῦ περὶ ταῦτα θαυμαστοῦ καὶ ἀήθους ἐν τῷ λόγῳ τὴν αἰτίαν ἔχειν τὸν συγγράψαντα μᾶλλον ἢ τὸν ἀπογράψαντα ἢ ὑπομνήματα γράψαντα (ὃν αἰτιᾶται ὁ Παπαβασιλείου)· οὐ γὰρ ἓν μόνον ἢ δύο τοιαῦτα περὶ τὸν λόγον τολμήματα ἐν τοῖς πρόσθεν κατείπομεν, ἀλλὰ πλεῖστα».

Εἰπόντος γὰρ ἐμοῦ τὸ τρέφειν οἷον τὸ παιδεύειν ἐνταῦθα εἶναι, ὅ ἐστιν erziehen ἢ bilden καὶ οὕτω γε λεχθὲν οὐδὲ παρὰ ποιηταῖς εὑρόντος καὶ δι' αὐτὸ οὐ δοκιμάζοντος ὡς καὶ τῶν ποιητικῶν ποιτικώτερον ὄν, ἀμελέστερον τῇ ἐξετάσει ἔχων Ἄπελτος καὶ ἰδὼν πάντα ταῦτα παρανοεῖ καὶ τὸ τρέφειν ταὐτὸ τῷ nähren δύνασθαι ἐνταῦθ' ὑπολαβὼν θαυμάζει ὅτι Δρακοντείῳ νόμῳ οὐκ ἐῶ Πλάτωνα τοιούτῳ τῷ τρέφειν χρῆσθαι, οἷον τρέφοντ' αὔξειν. Σκιαμαχίας δ' οὔσης ἐναργοῦς τῆς κατηγορίας ταύτης τί ἄν τις πρὸς ταύτην μάτην πονοῖ ἀντιλέγων;

Ἅπαξ δ' εἰρημένα, φησίν, οἷον ὁ ξυνεορταστὴς (σ. 62), μικροῦ ἄξια τεκμήρια πρὸς ὃ ὁ πᾶς ἐμὸς λόγος βούλεται δεικνύναι. Καίτοι τάδ' ἐγὼ περὶ τούτου λέγω·

«Τὸν δὲ ξυνεορταστὴν τί ἄν τις εἴποι; ἆρ' Ἀττικὸν εἶναι ὄνομα καὶ τῶν τῷ δοκίμῳ λόγῳ συνήθων; ἐμοὶ μὲν οὐ δοκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ ξυνεορταστὴς οὐδαμοῦ ἄλλοθι τοῦ Ἕλληνος λόγου δῆλός ἐστιν εἰρημένος, τὸν δ' ἑορταστὴν μόνον ὕστεροι ἔγραψαν Ἀττικισταί, Μάξιμός τε ὁ Τύριος (6) καὶ Τυραννίων καὶ Πολυδεύκης (1,34) καὶ Εὐστάθιος (814,64) καὶ ὁ Πινδάρου σχολιαστὴς (Ὀλ. 6,9)» ἐν δὲ τῷ [illegible] γέγραφα

«Καὶ τῇ ἑορτάσει τῷ ὀνόματι μόνον ἐν Νόμοις τοῦ σύμπαντος Ἕλληνος λόγου ἂν ἐντύχοιμεν ἑορτασμῷ δ' ἐν τοῖς Πλουτάρχου Ἠθικοῖς (829 ε) καὶ τῷ Λουκιανῷ (ἐρωτ. κ. 1) τῶν ὑστέρων. Ἰστέον

δ' ὅτι τοῖς πρᾶξιν φράζουσι ῥηματικοῖς ὀνόμασι πολλῷ πλείοσιν ἐχρήσαντο πλάττοντες οἱ Ἀττικίζοντες τῶν Ἀττικῶν ἀπαρέμφατα ῥημάτων ἀντὶ πολλῶν τούτων λέγειν εἰωθότων, οἷον δρᾶν μὲν ἀντὶ τοῦ δρᾶσις, ἀγαπᾶν δὲ ἀντὶ τοῦ ἀγάπη ἢ ἀγάπησις, ἀλεῖν δ' ἀντὶ τοῦ ἄλεσις ἢ ἀλεσμός... καὶ ἄλλα τοιαῦτα οὐκ εὐαρίθμητα ὄντα· Πᾶς δὲ περὶ τὸν Ἑλληνικὸν λόγον τὴν σπουδὴν ποιησάμενος οὐκ ἄπειρος τοῦ πάθους αὐτοῦ τούτου πολλάκις ἐπὶ θήραν ὀνομάτων τοιούτων τρεπόμενος καὶ παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις οὐδὲν οὐδαμοῦ ἀγρεύσας, παρὰ δὲ τοῖς ὑστέροις πολλά».

Ἐκ τούτων οὕτω σαφῶς εἰρημένων παντὶ δήπου φανερὸν γίγνεται ὅτι οὐ περὶ ἅπαξ εἰρημένων ὀνομάτων ἐνταῦθα ὁ λόγος οὐδαμῶς, ἀλλὰ περὶ τῶν εἰρημένων ἐν Νόμοις μόνον καὶ τῷ Ἀττικίζοντι λόγῳ ὀνομάτων, ἃ δ' ἀρχαῖοι οὐχ εὑρίσκονται εἰπόντες. Τοιοῦτον μὲν γὰρ ὄνομα δηλοῖ ὂν ὅ τε ξυνεορταστὴς ἢ ἑορταστὴς ἐν Νόμοις καὶ Μαξίμῳ καὶ Τυραννίωνι καὶ Εὐσταθίῳ εἰρημένον καὶ ἡ ἑόρτασις ἢ ὁ ἑορτασμὸς καὶ ὁ ἑορταστικὸς τῶν Νόμων μόνον καὶ Πλουτάρχου καὶ Λουκιανοῦ φαινόμενα ὀνόματα. Ὅτι δὲ οὕτως ἐλέγχων τὰ τοιαῦτα ἀσφαλέσι καὶ πιστοῖς χρῶμαι τεκμηρίοις εἰς τὸ δεῖξαι Ἀττικίζοντά τινα εἶναι τὸν τοὺς Νόμους συνθέντα, ἀλλ' οὐκ Ἀττικὸν οὐδεὶς ἂν οἶμαι ἀμφισβητήσειεν, οὐδ' ἂν Ἄπελτος αὐτός, εἴπερ ὀρθῶς τὰ εἰρημένα μοι ἔγνω, καὶ μὴ περὶ ἅπαξ εἰρημένων με λέγειν φήθη.

Κατὰ δὲ τοῦ καθιεροῦν λέγοντος ἐμοῦ (σ. 74)

«Τῷ καθιεροῦν Ἡροδότῳ καὶ Αἰσχύλῳ εἰρημένῳ οὐδ' ἂν ἅπαξ μὲν ἐν τοῖς κοινῇ πάντων γνώμῃ Πλατωνείοις διαλόγοις ἐνετύχομεν, μυριάκις δ' ἐν τοῖς Νόμοις καὶ τῶν Ἀττικιστῶν πολλαχοῦ. Πλάτωνος δ' ἀντὶ τούτου οἰκεῖον τὸ ἀνατιθέναι ἔοικεν εἶναι πλειστάκις αὐτῷ εἰρημένον. Οὐκ οἶδα δ' ὅ,τι Πλάτων παθὼν οὕτω τῷ καθιεροῦν ἐν τοῖς Νόμοις καταχρησάμενος οὐδαμοῦ ἂν ἄλλοθι αὐτὸ εἰπεῖν ἐβουλήθη».

Ταῦτα δ' εἰπόντος καὶ μαρτύρια τῶν λεγομένων ἱκανὰ παρεχομένου ὑπεραπολογούμενος Ἄπελτος αἴτιόν φησιν εἶναι τοῦ οὕτω πολλὰ Πλάτωνα ἐν Νόμοις τὸ καθιεροῦν εἰπεῖν ὅτι πολλὰ ἐν αὐτοῖς περὶ νομίμων λέγεται καθοσιώσεων καὶ τελετῶν, περὶ ὧν οὐκ ἄλλοθί που ἐδέησεν εἰπεῖν. Ἀλλὰ πῶς ταῦτ' ἐξετάζων παρῆλθεν ἢ παρεῖδεν ὃ ἐγὼ αὐτόθι εἶπον «Πλάτωνος δ' ἀντὶ τούτου οἰκεῖον τὸ ἀνατιθέναι

ἔοικεν εἶναι πλειστάκις αὐτῷ εἰρημένον»; Τοῦτο δὲ καὶ τυφλῷ δῆλον ποιεῖ ὅτι πολλαχοῦ καὶ ἄλλοθι τοιαῦτ' εἰπεῖν δέον τῷ ἀνατιθέναι ἀντὶ τοῦ καθιεροῦν ὁ Πλάτων φαίνεται χρησάμενος, τῷ καθιεροῦν δὲ οὐδ' ἅπαξ. Κενὴ δὴ καὶ ματαία ἡ ἀπολογία ἐλέγχεται οὖσα.

Ὅμοια δ' ἀταλαιπώρῳ δοκεῖ μοι λέγειν ἐξετάσει ἃ λέγει συνηγορῶν ὡς Πλατωνείῳ τῷ καινοτομεῖν περὶ μὴ θείων λεγομένῳ. Ἐμοὶ μὲν γὰρ εἴρηται (σ. 73)

«Τῷ καινοτομεῖν Πλάτων περὶ τῶν θείων μόνον ἐν Εὐθύφρονι φαίνεται χρησάμενος (Παραδείγματα). Περὶ δὲ νόμων ἢ πολιτειῶν ἢ ἄλλων περὶ τὸν βίον συνηθειῶν καὶ καθεστώτων τὸ νεωτερίζειν ἢ τὸν νεωτερισμὸν λέγειν εἰωθὼς εὑρίσκεται (Παραδείγματα). Ὁ δὲ περὶ τοὺς Νόμους τὴν σπουδὴν ποιησάμενος πλεῖστα τὸ καινοτομεῖν ἢ τὴν καινοτομίαν ἁλίσκεται γράψας περὶ ὧνπερ Πλάτων τε καὶ οἱ ἄλλοι Ἀττικοὶ νεωτερίζειν ἢ νεωτερισμὸν ἂν εἶπον (Μαρτύρια). Οὐδαμοῦ δὲ Πλάτωνος τῶν ὁμολογουμένων αὐτοῦ διαλόγων τὸ καινοτομεῖν ἢ τὴν καινοτομίαν περὶ μὴ θείων εἰπόντος, τῶν δ' ἄλλων Ἀττικῶν Ἀριστοφάνους μόνου ποιητικῇ ἐξουσίᾳ ἅπαξ τῷ καινοτομεῖν οὕτω χρησαμένου πολλὰ οἱ μετ' Ἀλέξανδρον συγγράψαντες ἐπὶ τοιούτων αὐτὸ γράψαντες εὑρίσκονται (Μαρτύρια). Ὥστ' ἐκ πάντων τούτων τό τε καινοτομεῖν περὶ μὴ θείων θαμὰ λεγόμενον καὶ τοὺς Νόμους τούτους πολὺ οὕτως αὐτὸ ἔχοντας τῶν μετ' Ἀλέξανδρον λόγου συνηθειῶν καὶ συγγραμμάτων ἔγωγ' ἂν θείην».

Ἄπελτος δὲ «ἁπλοῦν δ' ἂν εἴη, φησί, καὶ εὔηθες εἴ τις τῷ περὶ θείων μόνον Πλάτωνα τὸ καινοτομεῖν ἄλλοθι εἰπεῖν μηδέποτε περὶ μὴ θείων γράψαι τεκμαίροιτο, ὥσπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς». Ἀλλ' οὐ ταῦθ' ἡμεῖς εἴπομεν οὐδ' ἐγγύς, ἀλλὰ μαρτυρίοις ἐδείξαμεν πυκνοῖς ὅτι πολλάκις ἐν ἄλλοις διαλόγοις Πλάτωνι παρὸν τοιούτῳ χρῆσθαι τῷ καινοτομεῖν νεωτερίζειν εἶπεν, ἀλλ' οὐ καινοτομεῖν συχνάκις οὕτως ἐν Νόμοις λεχθὲν καὶ ἀπ' Ἀριστοτέλους καὶ μετ' Ἀλέξανδρον ἔν γε τῷ καταλογάδην λόγῳ ἡμῖν εὑρεθέν. Εὐήθειαν δ' οὐκ ὤφλομεν οὐδεμίαν οὐδ' ἁπλότητα κριτῇ φιλοδικαίῳ, εἰ τεκμηρίοις ἀσφαλέσι πιστεύσαντες τῶν μετ' Ἀλέξαν-

δρον λόγου συνηθειῶν τὴν τοιαύτην τοῦ καινοτομεῖν χρῆσιν ἔφαμεν εἶναι.

Ἐγὼ μὲν ἐν σελίδι οϐ' ἔγραψα

«Καὶ τὸ ὀνειρώττειν τι τῶν ὑστέρων ἡμῖν τὸν συγγράψαντα τόνδ' ἀποφαίνει· ὀνειρώττειν γὰρ ἁπλῶς ἐν τῷ Ἀττικῷ λόγῳ εἰς Ἀριστοτέλη φαίνεται λεχθὲν (Μαρτύρια), ὀνειρώττειν δέ τι τῶν μετ' Ἀλέξανδρον εἶναι ῥῆσις δοκεῖ».

Καὶ παραδείγμασι τὰ λεχθέντα πιστὰ ποιεῖν πειρῶμαι. Ὁ δὲ ἐλέγχων θαυμάζει εἰ ἀλλότριον ἡγοῦμαι τὸ ὀνειρώττειν τι καὶ οὐ Πλάτωνος, ὅτι οὐκ ἔτυχέ που τοῦτ' εἰπών, ἀλλ' ὀνειρώττειν ἁπλῶς, καίτοι καὶ Ἀριστοτέλης πολλὰ τὸ ὀνειρώττειν εἰπὼν καὶ ὀνειρώττειν τί που ἔγραψεν. Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῷ Ἀττικῷ λόγῳ παντί, οὐ τῷ Πλατωνείῳ μόνον τὸ ὀνειρώττειν τι οὐχ εὑρηκέναι ζητῶν, μετ' Ἀλέξανδρον δὲ καὶ ἀπ' Ἀριστοτέλους ἀρξάμενον οὕτω λέγεσθαι δοκεῖν. Οὐκ ἔχω δὲ πότερον φῶ, παρανοῆσαι ταῦτ' ἢ παριδεῖν Ἄπελτον τῇ ὑπερβαλλούσῃ περὶ τὰ καθεστῶτα λατρεύοντα σπουδῇ. Καίτοι οὐκ ἐχρῆν αὐτὸν λανθάνειν ὅτι ἐν περιφράσει μάλισθ' οἱ Ἀττικοὶ λέγειν τὰ τοιαῦτα εἰώθασι, τῷ ὄναρ ἢ ὄνειρον ἢ ἐνύπνιον ὡς τὸ πολὺ σὺν τῷ ὁρᾶν χρώμενοι καὶ λέγοντες.

Σκώπτων καὶ παίζων θανάσιμόν με ἡγεῖσθαί φησιν ἁμάρτημα (σ. 116) ὅτι ἅπαξ ἔφυγε τὸ τῶν ὀδόντων ἕρκος τὸν τοὺς Νόμους γράψαντα ἡ ῥῆσις ἐν ἀρχαῖς ἀντὶ τῆς κατ' ἀρχὰς ἢ ἐν ἀρχῇ. Καλὸν δὲ καὶ οὐκ ἄχαρι τὸ νεανιεύεσθαι, ὅταν μετὰ τοῦ ἀληθοῦς ᾖ καὶ ὀρθοῦ καὶ δικαίου· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἐν τῷ Ἀπέλτου χαριεντισμῷ οὐδ' ὁπωστιοῦν. Ἐγὼ γὰρ δὴ λέγω

«Ἡ ῥῆσις ἐν ἀρχαῖς ἀήθης ἐν τῷ Ἀττικῷ λόγῳ πάμπαν ἐστὶ ἀντὶ τῆς συνηθεστάτης κατ' ἀρχὰς λεγομένη. Ἐλέχθη δ' ἔτι καὶ ἔν τινι τῶν λεγομένων Πλάτωνος Ἐπιστολῶν καὶ πολλάκις ὑπ' Ἀττικιζόντων τῷ λόγῳ ἀνδρῶν. Καίτοι τὸ ἐν ἀρχῇ, καθ' ἑνικὸν λεγόμενον, οὐκ ἀδόκιμον εἶναι δοκεῖ. Τῷ δὲ κατ' ἀρχὰς πλεῖστα δὴ τῶν Ἀττικῶν χρησαμένων μυριόλεκτον τυγχάνει ὂν Πλάτωνι, οὗπερ οὐδ' ἂν ἐνταῦθα (Ν. 671 α) ἀπείχετο. Καὶ ταύτην δὴ τὴν λόγου συμπλοκὴν τῶν μετ' Ἀλέξανδρον ἔγωγέ φημι εἶναι».

Ἄπελτος δὲ περὶ πλείστου με ποιεῖσθαι οἰόμενος πρὸς ὃ βούλομαι δεικνύναι ὅτι ἅπαξ Πλάτωνι εἰρημένον τὸ ἐν ἀρχαῖς τυγχάνει, κατα-

γελᾷ μου σμικρὸν εἶναι τοῦτο τεκμήριον τοῦ τῶν Νόμων νόθου δοκῶν. Ἀλλ' εἰ συντεταμένῃ τῇ γνώμῃ καὶ μᾶλλον σπουδάζων ἀνέγνω ἃ λέγω, ῥᾳδίως ἂν ἔγνω ὅτι καὶ τοῦτο οὐχ ἥκιστα δηλοῖ ὅτι μετ' Ἀλέξανδρον οἱ Νόμοι ἐγράφησαν. Οὐ γὰρ τῶν ἅπαξ εἰρημένων ἡ ῥῆσίς ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιστολῇ Ψευδοπλάτωνος εἴρηται καὶ πολλοῖς τῶν ὕστερον Ἀττικιζόντων. Πῶς δ' ἂν Πλάτων καὶ ἅπαξ αὐτὴν εἶπεν, οὐ συνήθη τοῖς ἐπ' αὐτοῦ ἀνθρώποις φαινομένην; Οὐδεὶς μὲν γὰρ τῶν τότε γεγραφὼς εὑρίσκεται, πολλοὶ δὲ τῶν ὑστέρων, μυρία δ' αὖ Πλάτων τὸ κατ' ἀρχὰς εἰρηκώς.

Ἄτοπον ὑπολαμβάνει με ποιεῖν καὶ θαυμαστὸν τάδε περὶ τοῦ λόγου τοῦδε εἰπόντα

«(658 e) εἰ τὰ πάνυ μικρὰ κρίνοι παιδία, κρινοῦσι τὸν τὰ θαύματα ἐπιδεικνύντα».

«Ἡ δι' οὕτω βραχέος κατ' ἀριθμὸν τοῦ κρίνειν μεταβολὴ αὕτη εἰς ῥητορικὸν ἐπίτηδες καλλωπισμὸν λόγου γενομένη μειρακιωδεστέρα ἢ κατὰ Πλάτωνα εἶναι δοκεῖ καὶ οἷα Ἀττικίζοντα εἰπεῖν καὶ μεταχειρίσασθαι».

Χαρίεν αὐτῷ δοκεῖ εἶναι καὶ σκώψιμον ὅτι οὐ συγγιγνώσκω ἀνδρὶ καὶ γέροντι νεανιευσαμένῳ ποτὲ καὶ καλλωπισαμένῳ ἐν λόγοις. Τοιαῦτα λέγων δίκην ἂν εἶχεν Ἄπελτος, εἰ ἓν ἢ δύο νεανιεύματ' ἢ μέτριος ποιητικὸς καὶ ῥητορικὸς κόσμος τῷ τῶν Νόμων λόγῳ ἐνῆν· νῦν δὲ καὶ αὐτὸς συνεχώρησε μάλιστα ποιητικῇ χαίρειν λέξει τὸν τῶν Νόμων συγγραφέα νεότητ' ἔμοιγε μηνυούσῃ. Οὐ λανθάνειν δ' αὐτὸν ἔδει ὅσον εἰς τὴν ζήτησίν μου χρήσιμον τὸ Ἡσιόδειον «εἴ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο». Ἐπειδὰν δὲ σὺν θεῷ εἰς πέρας τι περὶ ταῦτα διατρίβοντες ἥκωμεν καὶ συλλέξαντες ὅσον τὸ πλῆθος τῶν τοιούτων ἐπιδείξωμεν, τότε καὶ Ἄπελτος συγγνώσεταί μοι οὐ συγγνόντι τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα καλλωπιζομένῳ γέροντι.

Παρὰ δὲ τοῦτο ἐλέγχων ὡς ὅμοιόν τι καὶ παραπλήσιον τάττει ψέγων ὅτι σμικρόν τι καὶ φαῦλον πολλοῦ ἄξιον ποιοῦμαι, τὸ μυρία μὲν ἐν Νόμοις λεχθῆναι οὐ μόνον-δέ, οὐδὲν δ' ἀλλαχοῦ τοῦ Πλάτωνος τοιάδε εἰπών (σ. 105)·

«Ἑτέρα οὐδὲν ἧττον καινὴ [illegible] συμπλοκή, τῶν Νόμων δ' ἰδία καὶ τοῦ ὑστέρου λογου ἐλεγχεται οὖσα, ἡ οὐ μονον-δε, τῆς οὐ

μόνον-ἀλλά συνήθους οὔσης τοῖς πάλαι καὶ κοινῆς (Μαρτύρια). Τούτων δ' οὕτω πολλῶν καὶ σαφῶν ὄντων τῆς συμπλοκῆς ταύτης παραδειγμάτων, ἰδέτω μοι πᾶς ὅσα τῇ οὐ μόνον-δέ ὁ τοὺς Νόμους γράψας κατακέχρηται, Πολύβιον μόνον ἔχων ἀνταγωνιστὴν περὶ τούτου (Παραδείγματα). Ἐγὼ δ' οὐκ ἔχω ὅπως φῶ Πλάτωνα ἐν Νόμοις τὸ οὐ μόνον-δὲ μυριάκις εἰπόντα ἐλάχιστ' ἢ οὐδὲν ἄλλοθι κεχρῆσθαι».

Τίς ἂν ταῦτ' ἀναγνούς τε καὶ γνοὺς σμικρὰ εἶναι νομίσειε πρὸς τὸ κρῖναι περὶ οὗ ζητοῦμεν; Εἰ γὰρ δειχθείη ἀλλοτρία τῶν ἀρχαίων αὕτη οὖσα συμπλοκή, οἰκεία δὲ τῶν μετ' Ἀλέξανδρον, ἀσφαλῶς ἄν τις ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς Πλάτωνος Νόμους τεκμήραιτο. Διὸ καὶ Ῥιττῆρος κρίνων μου τὴν πραγματείαν ταύτην, δι' ὅλου τοῦ Πλάτωνος ἀκριβῶς διεξιέναι ζητοῦντα τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἀξιοῖ πλείστου ἄξιον τὸ πρᾶγμα νομίζων· ὥστε πᾶς τις ὁρᾷ καὶ αἰσθάνεται ὅτι ἐπιπολαίῳ ἐξετάσει ἀκαίρως καὶ ἐν οὐ παικτοῖς Ἄπελτος παίζει τε καὶ σκώπτει.

Ἃ δ' ἐν σελίδι νζ' καὶ ϙδ' σκεψάμενος περὶ τοῦ καλῶς κατορθοῦν καὶ πού.. οἶμαι ὑστέρας λόγου συμπλοκὰς ηὗρον οὔσας, καὶ οἵας οὐκ ἂν Πλάτων ποτ' εἴποι, Ἄπελτος οὐδέν, ἀλλ' ἢ πρεσβυτικὴν πολυλογίαν καὶ περιττολογίαν εἶναι νομίζει, πολὺ μὲν ἐν τούτοις ἐνθυμούμενος τὴν ἡλικίαν τοῦ γράψαντος, ἀμνημονῶν δὲ παντάπασιν ἐν οἷς λέγει μάλιστ' ἐν Νόμοις ποιητικὸν τὸν Πλάτωνα φανῆναι. Ἀλλ' οὐκ ἔστι ταὔθ' οἷ' Ἀπέλτῳ δοκεῖ εἶναι· ἡμεῖς γὰρ λέγομεν (σ. 57)

«Τὸ κατορθοῦν αὐτὸ ψιλόν, οὐδὲ τῷ καλῶς ἢ εὖ ὁριζόμενον τὸ εὐδοκιμεῖν ποιοῦντά τι ὡς τὰ πολλὰ σημαῖνον εὑρίσκεται, ἐναντίον που τοῦ ἐξαμαρτάνειν ὂν ἢ ἀτυχεῖν ἢ πταίειν· μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ ὅ τε Πλάτων αὐτὸς καὶ τῶν ἄλλων Ἀττικῶν [illegible] ὀλίγοι (Μαρτύρια). Τῶν ὑστέρων δὲ τὸ κατορθοῦν [illegible] νονται Πολύβιός τε καὶ Στράβων καὶ [illegible] διανός. Οὗτος δὲ καθάπερ ὁ τοὺς Νόμους [illegible] καὶ τὸ γενναίως τῷ κατορθοῦν [illegible]

τοιούτοις δυνάμεως, τὸ διαπράττεσθαι ἤδη δηλοῦντος· Πλάτωνι δ' οὐκ ἄν, οἶμαι, τοιοῦτόν τι συνέβη γενόμενον».

Ὅθεν δήπου διάδηλον γίγνεται ὅτι ἥκιστα πολυλογίας πάθος ἐστὶ τὸ καλῶς τῷ κατορθοῦν προστεθῆναι, ἀλλὰ τῆς ἐν μακρῷ χρόνῳ χρήσεως καὶ τριβῆς τοῦ κατορθοῦν καρπός, ὅ γε δὴ πάντες οἱ τὸν βίον τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων σκοπούμενοι ἄνδρες ἐπίστανται γιγνόμενον περὶ αὐτά.

Περὶ δὲ τοῦ πού . . οἶμαι τάδε εἴρηταί μοι (σ. 94)·

«Οὐ πάνυ τι δόκιμον δοκεῖ οὐδ' Ἀττικοῦ ἀνδρὸς ὁμοῦ τό τε πού καὶ τὸ οἶμαι εἰπεῖν, ἀλλ' ἀμβλύτερον ἔχοντος πρὸς τὸ γνῶναι ὅτι ταὐτὸν τὸ πάμπαν ταῦτα βούλεται, καὶ ἄτοπον ἄρα ἐν ταὐτῷ ἅμα λέγεσθαι. Ἀττικὸν δ' ἄνδρα οὐκ ἔστι τοιαῦτα εἰπεῖν, οὐδ' εἶπεν, ὥς γ' ἐμὲ ζητοῦντα εὑρεῖν· ἐπεὶ Πλάτωνί γε θάτερον ἀείποτε συμβαίνει εἰρῆσθαι (Μαρτύρια). Οὐκ ἄλλως δ' ἔχουσι τούτοις καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ Ἑλληνικῷ ἂν ἐντύχοιμεν λόγῳ (Παραδείγματα)».

Πῶς ἐν τούτοις κατ' Ἄπελτον γήρᾳ πλεονάζων ὁ Πλάτων οὐδὲν ὅμοιον τὴν Πολιτείαν γράφων ἐλέγχεται παθών, καίπερ ἐπὶ γήρως ὁδῷ ἤδη βαίνων; Πῶς δ' Ἰσοκράτης πολλὰ γήρᾳ βαρὺς γράψας, κούφην δὲ τὴν γλῶτταν ἔχων οὐδὲν οὕτως ἀτόπως περιττὸν εὑρίσκεται εἰπών; Καὶ τοῦτο δὲ Ῥιττῆρος διὰ παντὸς τοῦ Πλάτωνος διεξιὼν βασανίσαι βούλεται».

Ἐν σελίδι πα' γέγραπται

«(659 c) Ἐξῆν γὰρ δὴ τῷ παλαιῷ τε καὶ Ἑλληνικῷ νόμῳ καθάπερ ὁ Σικελικὸς καὶ Ἰταλικὸς νόμος νῦν τῷ πλήθει τῶν θεατῶν ἐπιτρέπειν καὶ τὸν νικῶντα διακρίνων χειροτονίαις διέφθειρε μὲν τοὺς ποιητὰς αὐτοὺς (πρὸς γὰρ τὴν τῶν κριτῶν ἡδονὴν ποιοῦσιν οὖσαν φαύλην, ὥστε αὐτοὶ αὐτοὺς οἱ θεαταὶ παιδεύουσι), διέφθειρε δ' αὐτοῦ τοῦ θεάτρου τὰς ἡδονάς».

«Ἡ συνήθης περὶ τὸν λόγον δυσχέρεια καὶ ἀμηχανία τοῦ γράψαντος πάλιν αὖθις ἡμῖν προσπίπτειν συμβαίνει, δι' ἣν μάτην πολλοὶ δοκοῦσι πονεῖν ἑρμηνείᾳ ποικίλῃ καὶ παντοίᾳ ἢ ἐπανορθώσει τὸ κακὸν ἰᾶσθαι ἐπιχειροῦντες· Οὐιγγελμαννὸν μὲν γὰρ τὸ οὗ πρὸ τοῦ καθάπερ ἐκπεπτωκέναι τοπάζοντα καὶ Ἄστον τὸ ὥς οὐδὲν λέγοντα Σταλλβαῦμος ἐλέγχειν ἀγωνίζεται, αὐτὸς δ' ἀνακολουθίαν νοσεῖν τὸν λόγον οἰόμενος, οἵαν οὐκ ἂν δήπου Πλάτων ἥμαρτε, Σισύφεια πάσχει παντοίως ἀκουόμενος καὶ ἑρμηνεύων. Καί μοι θεασάσθω τις ὅσα καὶ οἷα ἐκεῖ σὺν ἱδρῶτι θαυμαστῷ ὅσῳ λέγει».

Ταῦτα δὲ καὶ πλεῖστ' ἄλλα τοιαῦτ' ἐλέγχοντί μοι ἔν τε τῷ α' καὶ β' τῆς ἐμῆς ζητήσεως βιβλίῳ ἑνὶ λόγῳ ὁ Ἄπελτος ἀντεπεξέρχεται τῷ ῥᾴστῳ καὶ ἀπονωτάτῳ, ὅς δὴ πανάκεια δοκεῖ πάντων εἶναι τῶν συγγραφικῶν κακῶν, ὅτι τούτων τὴν αἰτίαν οὐκ ἐν τῷ γράψαντ αὐτῷ ζητητέον, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀπογράψασιν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀείποτε ὅπου ἂν τοιαῦτα ἐλέγχωμεν, καὶ περὶ τῶν τοιούτων φαρμάκων τε καὶ ἐπῳδῶν τὸν λόγον ποιούμενοι οὐδὲν διαλείπομεν ἐπιδεικνύντες ὅση καὶ οἵα τούτων ἡ πρὸς τὸ ἰᾶσθαι ἰσχύς.

Ἓν δὲ ἢ δύο μόνον σκέμματα τῆς πραγματείας συγχωρήσας λόγου τινὸς ἄξια εἶναι, τό τε ἐν π' καὶ τὸ ἐν πε' σελίδι, ἐν οἷς δείκνυται ὅσον οἱ Νόμοι τῶν ὁμολογουμένως Πλατωνείων διαλόγων περὶ τὸ τοῦ σχεδὸν καὶ ὥσπερ καὶ καθάπερ πλῆθος διαφέρουσι, ταῦτ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπαινέσας, εὐθὺς μεταμελόμενος ἐπιλέγει ὡς, εἰ ἤδη τὰς πλείστου ἀξίας τοιαύτας τοῦ Ῥιττήρου συλλογάς, οὔθ' ἑπτακαίδεκα σχεδὸν ἐν τῷ Σοφιστῇ γεγράφθαι ἂν εἶπον, ἀλλ' ἓξ καὶ εἴκοσιν, ὅσαπερ εὑρεῖν φησι Ῥιττῆρος, οὔθ' οὕτως ἀδεῶς καὶ ῥᾳδίως Πλάτωνα τὰ οἰκεῖα ἀποστερεῖν ἐπεχείρησα.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ κακοῦ ὅτι τῶν ἓξ καὶ εἴκοσι σχεδὸν τοῦ Σοφιστοῦ ἑπτακαίδεκα μόνον ἀριθμήσας ἐγὼ ἔτυχον, οὐδ' εἴπερ ἀκριβῶς οὕτως εἶχε, ψόγου τινὸς ἄξιον ἦν· οὐ γὰρ ὁμοίως θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνου ἀξία ἀρετὴ δοκεῖ εἶναι τὸ ὀξὺ βλέπειν καὶ ὀξὺν εἶναι γνῶναί τι καὶ κρῖναι. Οὐδ' ἐκώλυσεν ἡ τῶν ἐννέα σχεδὸν διαφορὰ μὴ οὐ τἀληθῆ περὶ τοῦ Σοφιστοῦ τεκμήρασθαι πρὸς τὸν Θεαίτητον καὶ τὴν Πολιτείαν κρινομένου. Ἐὰν δέ τις τὰ ἐκεῖ (σ. 80) λεγόμεν' ἐπισκέψηται, ἄλλοθι μᾶλλον ὂν εὑρήσει τὸ ἁμάρτημα· ὁ μὲν γὰρ Σοφιστὴς ἐπὶ τρεῖς καὶ ὀγδοήκοντα σελίδας τέταται μακρός, ὥστε αἱ δύο καὶ πεντήκοντα σελίδες, αἳ ἐκεῖ (σ. 80) τὸ ὅλον αὐτοῦ μῆκος εἶναι λέγονται, μέρος εἶναι ἔοικε τοῦ Σοφιστοῦ, ἐν ᾧ ζητηθέντ' ἐλάττονα σχεδὸν ηὑρέθη, ἵνα μᾶλλον ἐν καιρῷ καὶ προσήκουσα πρὸς τὰς πεντήκοντα τῶν Νόμων σελίδας γένοιτ' ἡ παραβολή.

Περὶ οἷα δ' ἐπραγματεύσατο συλλέγων ὁ Ῥιττῆρος, καὶ οἱ περὶ Σχάντζον (1) καὶ Βλάσσον (2) σπουδάσαντες οὐκ ἔλαθόν με· ἀλλ' οὐχ οἱοί τ' ἐγένοντό με πεῖσαι μὴ οὐκ ἀλλοτρίους τοὺς Πλάτωνος Νόμους ἡγεῖσθαι. Ἃ γὰρ οὗτοι μεταβολάς εἶναί φασι φύσει καὶ χρόνῳ τῷ Πλάτωνος ἐγγενομένας λόγῳ, ταῦτα τοῦ νόθου τεκμήρια ἔμοιγε δοκεῖ εἶναι, ἄλλοις συνάπτοντι πολλοῖς, ἃ σκοπουμένῳ συμβαίνει ἐλέγχειν.

Τελευτῶν δέ, καὶ τοιοῦτον τὸν ἔλεγχον τῆς ζητήσεώς μου ποιησάμενος οἷος ἄρτι ἠλέγχθη, ὅμως ἀγαλλόμενος αὐτῷ οὐδὲν ὀκνεῖ σεμνότητα καὶ ὄγκον περιβαλλόμενος καὶ Ἀρίσταρχον ἢ Βοῖχον ὑποδυόμενος μεγάλ' ἄττα καὶ στόμφου πλέα ἐν ἐπιλόγῳ φθέγγεσθαι, ὡς δὴ ἄλλας χρὴ τὰς γραμματικὰς ζητήσεις εἶναι, ἐὰν μέλλῃ τις ταύταις καὶ μορίων συγγράμματος τὸ νόθον δείξειν, ἤπού γε δὴ ὅλου. Καὶ ἀκριβεστάτη δὲ γραμματικὴ ἐξέτασις καὶ βάσανος οὐδέποτ' ἂν τοιούτου ἔν γε τοῖς Πλάτωνος Νόμοις ἐφίκοιτο. Σαφὲς γὰρ ἀπ' αὐτῶν Πλατώνειον προσπνεῖ πνεῦμα, ὃ οὐκ ἄν τις μηχανῇ οὐδὲ τέχνῃ οὐδεμιᾷ διασκεδάσειεν. Καίτοι τῷ τοιαῦτα μεγαληγοροῦντι, ἵνα μὴ καταγέλαστ' ἐδόκει λέγειν, προσῆκε πρῶτον μὲν σπουδαιότερον τὴν γραμματικὴν ποιήσασθαι ἐξέτασιν καὶ μὴ ἄκρῳ δακτύλῳ ἐφαπτόμενον, ἔπειτα δόξαν καὶ ὄνομα Πλατωνικοῦ ἀνδρὸς μεῖζον κεκτῆσθαι τοῦ Ἄστου, ὅς γε δή, ὥσπερ εἴπομεν (3), «Ὁ τοῦ Πλάτωνος, φησί, λόγου καὶ γνωμῶν ἔμπειρος ἀνὴρ ἐπιχειρῶν τοὺς Νόμους διελθεῖν καὶ ἀναγνῶναι οἷον ἐν ξένῃ ὢν χώρᾳ καὶ ἀγνῶτι αἰσθάνεται, οὐδενὶ ἢ ἐλαχίστοις Πλατωνείοις περὶ τὰ λεγόμενα καὶ τὸν λόγον αὐτὸν ἐντυγχάνων. Τοιαύτην δ' ἀδύνατον εἶναι γενέσθαι Πλάτωνι μεταβολὴν οὔτε διὰ τὸ γῆρας οὔτε δι' ἄλλο τοιοῦτον οὐδέν». Θαυμαστὸν δ' ὅτι οὕτως ἀμβλὺς Ἄστος ἦν καὶ τοῦ Πλάτωνος ἄπειρος, ὥστε μηδαμῶς τὴν πάντοθεν τῶν Νόμων ἀποπνέουσαν Πλατώνειον αὔραν αἰσθέσθαι, ἀλλὰ πᾶν τοὐναντίον ἐν ξένῃ χώρᾳ καὶ ἀγνῶτι ἐν τοῖς Νόμοις ὑπολαβεῖν διατρίβειν.

(1) Ἰδὲ σελ. 101, 12.
(2) Περὶ χασμωδίας.
(3) σ. 121.

Ἐξ ὧν οὖν εἴπομεν τὸν Ἀπέλτου βασανίζοντες ἔλεγχον κεφάλαιον γνώμης ἄν τις πορίσαιτο ὅτι ὄντως, ὥς φησιν, ἐντολὴν τοῦ τῆς Φιλολογικῆς βιβλιολογίας συνθέτου τελῶν, καὶ οὐ φιλαληθείᾳ ἢ φιλοσοφίᾳ πονῶν τὴν κρίσιν ἐποιήσατο· διὸ καὶ μόνον κατόρθωμ' ἐν αὐτῇ τὸ πάντων ῥᾷστον συμβέβηκεν εἶναι, τὸ ἁπλῶς μὴ δοκιμάζειν ἢ παίζοντα καὶ σκώπτοντα ψέγειν.

3.

Κωνσταντῖνος Ῥιττῆρος καθηγητὴς ὢν ἐν Ἐλουάγγῃ, νεώτατα δὲ εἰς τοὺς Πλάτωνος Νόμους ὡς Πλατωνείους σχόλια γράψας καὶ ἐκδούς, καὶ ὥσπερ ἀρτιτόκος γυνὴ ἄγαν φιλῶν καὶ ὑπερβαλλούσῃ στοργῇ τούτους περιέπων ἀγριαίνει πρὸς πάντα τὸ γνήσιον αὐτῶν ἀμφισβητεῖν τολμῶντα, ὥσπερ ὄρνις νεοσσοῖς κινδυνεύουσιν ἀμύνουσα. Καὶ δὴ δύο ἅμα περὶ τούτου πραγματείας ἐν τῇ περὶ τὰ γράμματα Γερμανικῇ ἐφημερίδι (1) ἐλέγχειν ἀγωνίζεται, τὴν Μάξου τοῦ Κριέγου ταὐτὰ τῷ Βρούνσῳ περὶ τῶν Νόμων δοξάζοντος καὶ ἐπιχειροῦντος δεικνύναι (2), καὶ τῆς ἐμῆς Περὶ τοῦ νόθου τῶν Πλάτωνος Νόμων μέρος τὸ πρῶτον (3). Οὐ πρὸ πολλῶν δὲ μηνῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι καὶ τὴν δευτέραν περὶ ταὐτὰ ζήτησίν μου ὁμοίως ἐξετάζειν πειρᾶται (4).

Καὶ ὅ,τι μὲν ὁ Κριέγος πρὸς τὰ Ῥιττήρου ἀντεῖπεν ἢ ἀντειπεῖν ἔχει οὐκ οἶδα, οὐδὲ πολυπραγμονεῖν μοι σχολή. Ἐπισκέψομαι δ' ἐνταῦθ' ἃ περὶ τοῦ ἐμοῦ τούτου λόγου κρίνων ὁ Ῥιττῆρος ἔγραψεν, ἵνα τι καὶ εἰδῶμεν ἄμφω τοῦ ἀληθοῦς καὶ ὀρθοῦ μᾶλλον ἐχόμενον.

Καὶ πρῶτον μέν, ἵνα παραλίπω ἃ προοιμιαζόμενος ἐν χάριτι ἀχάριτι ἡμῖν ὡς Ἕλλησι σκώπτων ἢ σπουδάζων φιλοφρονεῖται, κακῶς

(1) Deutsche Litteraturzeitung. Berlin. 9 Oktober 1897.
(2) Die uberarbeitung der Platonischen «Gesetze» durch Philipp von Opus. Freiburg. 1896.
(3) Βιβλίον πρῶτον 1896.
(4) Τῇ Δεκεμβρίου ἕκτῃ καὶ εἰκοστῇ (26). Περὶ τοῦ νόθου τῶν Πλ. Νο. Μ. Πανταζῇ. Βιβ. Β. 1897.

ἡγεῖταί με δοξάζειν τῶν Ἀττικιστῶν τινα τοὺς Νόμους συγγράψαι, οὓς αὐτὸς ὑπολαμβάνει τοὺς Ἀττικιστάς. Οἶμαι γὰρ ἱκανὰ καὶ εἰκότα πρὸς Ὄθωνα τὸν Ἄπελτον εἰπεῖν ὁμοίως τὰ περὶ τούτου εἰρημένα μοι παρανοήσαντα (1).

Ἔπειτα μικροῦ ἄξιον εἶναι τὸ ἐμὸν σύγγραμμά φησιν οὐκ ἀποχρώσῃ ἐπιμελείᾳ τε καὶ ἀκριβείᾳ συντεθέν. Καταλέγει δ' ἐφεξῆς ἐξ ὧν αὐτὸ οὕτως ἔχειν τεκμαίρεται. Ἴδωμεν οὖν καὶ αὐτοὶ τὸν ἔλεγχον, ὅσον τοῦ ὀρθοῦ καὶ δικαίου μετέχει.

Καὶ πρῶτον μὲν οὐ δι' ἀκριβείας γεγράφθαι μοί φησι τὰ ἐν σελίδι μη' τῆς ζητήσεώς μου λεγόμενα, τάδε·

«(647 d) ἢ τῇ διαίτῃ τῇ ἐν αὐτῇ προσμαχόμενον καὶ νικῶντα δεῖ τέλειον οὕτω γίγνεσθαι πρὸς ἀνδρείαν, ἄπειρος δὲ δήπου καὶ ἀγύμναστος ὢν τῶν τοιούτων ἀγώνων ὁστισοῦν οὐδ' ἂν ἥμισυς ἑαυτοῦ γένοιτο πρὸς ἀρετήν».

«Τί ἄρ' ἂν εἴη ἡ δίαιτα ἡ ἐν αὐτῷ; Οὕτω γάρ τοι εἰρῆσθαι κινδυνεύει, ὥσπερ ἂν εἴ τις καὶ ἔξω δίαιτα εἴη· Πλάτων δὲ δὴ τὰς κατὰ τὸ σῶμα ἢ τὰς διὰ τοῦ σώματος ἡδονὰς τοῦτο φιλεῖ λέγειν ἤ τι παραπλήσιον (Πολ. 328 d, 485 d, Φαιδ. 65 d). Ὁμοίως δ' ἄτοπον καὶ ἀλογώτερον ἴσως ἂν εὕροις ζητῶν καὶ τὸ προσμάχεσθαί τε καὶ νικᾶν τὴν δίαιταν· ἀνοίκεια γὰρ δὴ ταῦτα καὶ ἀναξιώτατα Πλάτωνος. Ἥκιστα δ' ἄν τις ἴῷτο δειλίᾳ τὸ διαίτῃ ἐπανορθούμενος. Οὐδὲν γὰρ ἧττον θαυμαστόν ἐστι καὶ τοῦτο καὶ ἄπορον καὶ πρὸς τὸ ἄρτι εἰρημένον ἡδοναῖς σφόδρ' ἀντιμαχόμενον· διόπερ καὶ οὐδεὶς τῶν τοὺς Νόμων ἐκδόντων τὸ ἐπανόρθωμα δοκιμάσας φαίνεται».

Τούτων οὐκ ἀκριβὲς εἰρῆσθαι λέγει τὸ «οὐδεὶς τῶν τοὺς Νόμους ἐκδόντων τὸ ἐπανόρθωμα δοκιμάσας φαίνεται»· ἔχειν γὰρ τοῦτο τὸν Σχάντζον ἐγγράψαντα τῶν τοὺς Νόμους ἐκδόντων. Καὶ ὁμολογῶ μὲν περὶ πολλὰ ἐν τῇ ζητήσει σπουδάζων παριδεῖν ἢ ἐπιλαθέσθαι αὐτοῦ, ὃ πολλοῖς πολλάκις καὶ κρείττοσιν ἐμοῦ συμβέβηκε γενέσθαι, ἀλλὰ παντὶ τῷ καὶ σμικρὰ τῶν τοιούτων ἠγμένῳ σκέψεων φανερὸν ἔστιν ὅτι τὸ ἧττον ἀκριβές τοῦτο οὐδὲν πρὸς τὸ ὄντως ζητούμενον δύναται, εἴτε κύριον ἢ μὴ ἐνταῦθα τὸ δειλίᾳ ἀντὶ

(1) Αὐτ. σελ. 120.

τοῦ διαίτῃ γραφόμενον· οὐ γὰρ δὴ ἐμοὶ τὸ τοῦ δειλίᾳ ἄτοπον ἐκ τῆς τῶν ἐκδόντων ἐπορίσθη γνώμης, ἀλλ' ἐκ τῶν λεγομένων αὐτῶν ἄπορον καὶ θαυμαστὸν ἔδοξέ μοι εἶναι καὶ διὰ τὸ σφόδρα πρὸς τὸ ἄρτι εἰρημένον ἡδοναῖς ἀντιμάχεσθαι. Ἦν ἄρα ἡ ἐμὴ αὕτη δόξα οὐκ αἰτιατόν, ἀλλ' αἴτιον τῆς τοιαύτης τῶν ἐκδόντων γνώμης, καθάπερ καὶ τὸ διόπερ σημαίνει. Ὥστε οὐδὲν ἄν τις εὐλόγως ἐκ τούτου περὶ τῆς ἀρετῆς ἢ κακίας τοῦ ὅλου λόγου εἰκάσειεν, ὥσπερ ὁ Ῥιττῆρος ποιεῖ, οὐδ' αὖ περὶ τῆς κριτικῆς μου μεθόδου καὶ τέχνης, διότι δὴ παραδείγματ' ἐκ τοῦ Πλατωνείου λεξικοῦ συλλέγων ἔλαθόν που ἐμαυτὸν καὶ ἓν ἐκ τοῦ ὁμολογουμένως ἀλλοτρίου διαλόγου Θεάγους εἰληφὼς (σ. 43). Καίτοι καὶ κράτιστοι κριτικοὶ νυστάζοντες ἐνίοτε τοιαῦτ' ἔπαθον· ὅμως δ' οὐδὲν ὀκνεῖ ὁ κριτής μου ἐπὶ τῷ εὑρήματι τὸ τοῦ Καϊάφα ἐκεῖν' ἐπιφωνῆσαι «Τίνος ἄλλης μαρτυρίας προσδεόμεθα;» περὶ τῆς φαύλης κριτικῆς μου δῆλον ὅτι.

Δεύτερον ἐνδεῶς ἔχον εἰς ἀκρίβειαν θηρεύων ὁ ἐλέγχων αἱρεῖ ὅτι ἐν σελίδι γ' σπανιώτατα τὸ τέ λέγω παρὰ Πλάτωνι συνάπτειν ὀνόματα, ὁ δὲ ὀλίγα τοῦ Τιμαίου καὶ Κριτίου διελθὼν καὶ ἰχνεύσας εὑρίσκει οὐ σπανίως τοῦτο γιγνόμενον. Δίκην μὲν ἔχει τοῦτο ψέγον, ἀλλ' ἐγὼ καὶ πάλαι ἧττον τοῖς διαλόγοις τούτοις προσεῖχον τὸν νοῦν, οὐ πάνυ τί μοι Πλατωνείοις εἶναι δοκοῦσι, καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μου λόγῳ (1897) μᾶλλον ζητήσας καὶ ἐπισκεψάμενος τελευτῶν εἶπόν που (σ. 109)

«Δηλοῖ δὲ καὶ τοὔνομα τοῦτο ἡ ἀπεικασία τῶν ὕστερον γενομένων ὀνομάτων ὃν τῶν πρᾶξιν φραζόντων περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν (657 d). Μόνον γὰρ ἐν Νόμοις ἐνταῦθά τε καὶ ὀλίγα διελθόντι ἀπεικασίαι μυρίαι εὕροις ἂν γεγραμμένον καὶ ἐν Κριτίᾳ μίμησιν καὶ ἀπεικασίαν (107 d)· καὶ γὰρ οὗτος ὁ διάλογος τῶν ψευδεπιγράφων δοκεῖ εἶναι ἐξ ἄλλων τε πολλῶν καὶ [illegible] ἥκιστα τῆς Πλατωνείου χάριτος καὶ [illegible] ὁ δὲ Σωκράτης ἐλάχιστ' ἐν αὐτῷ [illegible] καὶ διαλέγεται. [illegible] εὐήθων δ' ἀλόγων τῶν δι' Ἀριστοτέλην ἴσως ὑπὸ ὑστέρων τῆς Ἀκαδημείας [illegible] οὕτω συντεθέντων, οἱ τὸν ἀρχηγὸν τιμῶντες καὶ γεραίροντες [illegible] αὐτῷ ὑπέβαλλον, καθάπερ ὁ Πλάτων ἐν τοῖς ἑαυτοῦ [illegible] αὐτοῦ γνώμας

τε καὶ δόξας Σωκράτει τῷ διδασκάλῳ οὐδὲν ὀκνεῖ ἀποδιδόναι. Εἶεν δ' ἂν ἐμὴν γνώμην τοιοῦτοι διάλογοι Σοφιστής τε καὶ Πολιτικὸς καὶ Τίμαιος ἴσως καὶ Κριτίας καὶ μάλιστα πάντων οἱ Νόμοι».

Δι' αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ ἐν σελίδι ιε' ἐγὼ μὲν γέγραφα τάδε·

«(631 c) ἐν ὀργαῖς τε αὖ καὶ ἐν φόβοις ὅσαι τε διὰ δυστυχίαν ταραχαὶ ταῖς ψυχαῖς γίγνονται καὶ ὅσαι ἐν εὐτυχίαις τῶν τοιούτων ἀποφυγαί.., ἐν πᾶσι τοῖς τοιούτοις τῆς ἑκάστου διαθέσεως διδακτέον καὶ ὁριστέον τό τε καλὸν καὶ μή».

«Ἡ ῥῆσις ὅσαι τε ταραχαὶ καὶ ὅσαι ἀποφυγαὶ καὶ ἡ σμικρὸν πρόσθεν λεχθεῖσα ὅσοι τε ἄρρενες καὶ ὅσαι θήλειαι οὐ πάνυ τι οἰκεία Πλάτωνος ἐλεγχομένη θαυμαστὸν ὅτι οὕτω θαμὰ ἐν Νόμοις ἐν χρείᾳ οὖσα τυγχάνει».

Ὁ δὲ Ῥιττῆρος ἐλέγχων καὶ ζητῶν ἱκανὰς ἐν Τιμαίῳ καὶ Κριτίᾳ τοιαύτας εὑρίσκει, ἐμοῦ δι' ἃ εἶπον ὀλιγωρήσαντος ἐν τῇ ζητήσει τῶν διαλόγων τούτων. Τεκμήριον δ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο οὐκ ἐλάχιστον τοῦ κατὰ ταὐτὰ τοῖς Νόμοις καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς που χρόνοις καὶ τούτους συντεθῆναι, ὥσπερ ἡμῖν καὶ τοῦ δευτέρου λόγου που εἴρηται (σ. 109).

Ἐν δὲ τῇ ιγ' σελίδι γράψαντός μου

«(631 c) ἤρτηται δ' ἐκ τῶν θείων (ἀγαθῶν) θάτερα (τὰ ἀνθρώπεια), καὶ ἐὰν μὲν δέχηταί τις τὰ μείζονα κτᾶται καὶ τὰ ἐλάσσονα, εἰ δὲ μή, στέρεται ἀμφοῖν»,

Ἐλέγχει ὡς ἐλάσσονα ἀντὶ ἐλάττονα τοῦ παρὰ Πλάτωνι δοκίμου ἀνέγνων, κατηγορῶν ὅτι πλημμελῶς δι' ἄγνοιαν ἔγραψα, ἀλλ' οὐχ ἁμάρτημα τυπογραφικὸν παριδὼν ἀνεπανόρθωτον παρῆλθον, ὡς σαφέστατα τὰ εὐθὺς μετὰ τοῦτο λεγόμενα δηλοῖ.

«Οὐ σμικρὸν δ' ἡμῖν δοκεῖ εἶναι πρὸς ὃ τείνομεν οὐδὲ λόγου ἀνάξιον ὅτι μείζονά τε καὶ ἐλάττονα ἐνταῦθα λέγεται, ἀλλ' οὐ μείζω καὶ ἐλάττω. Τὰ γὰρ βραχύτερα τῶν τοιούτων ὀνομάτων εἴδη φίλα Πλάτωνι καὶ οἰκεῖα εὑρίσκεται ὄντα πλήν που ἐν Τιμαίῳ (75 d), ἐπιτηδειοτέρων τῷ μεγαλείῳ ἐκεῖ λόγῳ τῶν μακροτέρων οὐσῶν μορφῶν».

Πῶς ἂν οὖν ἐν τούτοις ἐλάττονα καὶ ἐλάττω εἴπομεν, εἰ ἐκεῖ ἐλάσσονα ἀνέγνωμεν; ἱκανὸν δ' ἂν δοκεῖ σημεῖον εἶναι τοῦτο κριτῇ μὴ ἀγνώμονι ὅτι οὐκ ἄρ' ἡμαρτημένη ἦν ἀμαθίᾳ ἀνάγνωσις, ἀλλὰ

σφάλματος τυπογραφικοῦ οὐκ ἐπανόρθωσις.

Ἐλλείπειν δ' ἀκριβείᾳ καὶ τὸ λεγόμενον ἐνταῦθά φησιν, ὡς «τὰ βραχύτερα τῶν τοιούτων ὀνομάτων εἴδη (μείζω καὶ ἐλάττω) φίλα Πλάτωνι καὶ οἰκεῖα εὑρίσκεται ὄντα πλήν που ἐν Τιμαίῳ (75 d)»· αὐτὸν γὰρ ζητήσαντα ἱκανοῖς μακροτέροις ἐν Τιμαίῳ ἐπιτυχεῖν εἴδεσι καὶ ἐν Πρωταγόρᾳ ἑνί. Ἀλλ' ἡμεῖς οἰκεῖα καὶ φίλα Πλάτωνι ταῦτα εἰπόντες οὐ δήπου τούτοις μόνοις Πλάτωνα κεχρῆσθαι ἔφαμεν Ἑλληνίδα φωνὴν ξυνιέντι, ἀμελῶς δέ, ὡς ὑπείπομεν, περὶ Τίμαιον ἔσχομεν σκοπούμενοι, ἧττον αὐτῷ ὡς ὄντως Πλατωνείῳ πιστεύοντες· καίτοι τὸ ἐν Τιμαίῳ που τοῦ λόγου ἡμῶν τούτου οὐχ οἷον μίαν ῥῆσιν μόνον δηλοῦν οὐδ' ἕν τι τῶν λεγομένων μόνον, ἐν παραδείγματος μοίρᾳ τοῦ 75 d προκειμένου, ὅτι εἶπε ταῦτ' ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ.

Ὁμοίως δ' ἁμαρτὼν τῶν ἐν σελίδι οη' εἰρημένων μοι καὶ σκιαμαχῶν ὁ ἐλέγχων με ἐλέγχεται (1)· λέγεται γὰρ τάδε·

«(658 c) Ἄτοπον ἤρου· τίς γὰρ ἂν ἀποκρίνοιτό σοι τοῦτο;»

«Πλάτων δὲ τίς γὰρ ἄν σοι ἀποκρίνοιτ' ἂν εἴποι· πρὸ γὰρ τῶν οἰκείων ἐν τῷ λόγῳ ὀνομάτων ἢ ῥημάτων μάλιστα φιλεῖ λέγειν τὰς τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν πλαγίας πτώσεις, ἐπειδὰν ἁπλῶς καὶ ἄμοιροι ἐμφάσεως ἢ ἐναντιότητος πρός τι τυγχάνωσι λεγόμεναι. Καὶ οἱ ἄλλοι δ' Ἀττικοὶ συγγραφεῖς ἢ ποιηταὶ οὐκ ἄλλως περὶ ταῦτ' ἐοίκασιν ἔχειν· ἐπεὶ Πλάτων γε οὕτως ἐν τοῖσδε εὑρίσκεται τάττων (Μαρτύρια περὶ τὰ τετταράκοντα)».

Ἐμοῦ δ' ἐκεῖ εἰπόντος ὡς Πλάτων «μάλιστα φιλεῖ λέγειν» καὶ «οὕτως ἐν τοῖσδε εὑρίσκεται τάττων», Ῥιττῆρος οὐ συνῆκε τὸ μάλιστα φιλεῖ λέγειν ὃ βούλεται, οὐδ' ὅ,τι τὸ ἐν τοῖσδε δύναται, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς μόνον λέγει νοήσας, τὸ δὲ ὡς ἐν πᾶσιν, οὕτως ἐλέγχειν τὰ λεγόμενα ἐπιχειρεῖ. Παρέχεται δ' ἐκ τῆς Πολιτείας παραδείγματα, ἐν οἷς ἐπιτεταγμέναι τοῖς ῥήμασιν εὑρίσκονται αἱ ἀντωνυμίαι αὗται, ἐμοῦ οὐκ ἀρνουμένου μὴ οὐ καὶ ταύτῃ αὐτὰς τάττεσθαι, ἀλλὰ μάλιστα προτάττειν Πλάτωνα φιλεῖν φάσκοντος καὶ τοῦτο μαρτυρίαις δηλοῦντος καὶ τὸ σοὶ ἐκεῖ οὕτως ἂν κεῖσθαι Πλάτωνι λέγοντος.

(1). Δευτέρα κρίσις.

Καὶ γάρ τοι καὶ ἃ φέρει Ῥιττῆρος παραδείγματα οὐκ ἄνευ ἰδίας αἰτίας ἕκαστον οὕτως ἐν τῷ λόγῳ τάξεως ἔχειν δοκεῖ. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ (339 d) «οἴου τοίνυν.. δίκαιον εἶναι ὡμολογῆσθαί σοι», οὐκ ἔστι παντάπασιν ἐμφάσεως ἄμοιρον τὸ σοί, πρὸ στίξεως μὲν ὄν, περὶ δὲ Θρασυμάχου λεγόμενον τοῦ ἄγαν δὴ ἐριστικοῦ καὶ οὐ πάνυ τι ῥᾳδίως τοῖς ὑπὸ Σωκράτους λεγομένοις συγχωροῦντος. Εἰ δὲ μή τις πρὸς Σωκράτην ἐναντιότης τῷ λόγῳ ἐνῆν, «οἴου τοίνυν δίκαιον εἶναι ἡμῖν ὡμολογῆσθαι» Σωκράτης ἂν εἶπεν.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ (341 c) «ἀλλ' εἰπέ μοι» καὶ τῷ τετάρτῳ (347 c) «ὦ Θρασύμαχε, ἀπόκριναι ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς» ἀνάγκη τινὶ ἔοικε τὸ μοὶ καὶ τὸ ἡμῖν τὴν χώραν ταύτην σχεῖν· τοὐναντίον γὰρ ἂν αὐτοῖς ἐγένετο προταχθεῖσι, τόνος ῥητορικὸς διὰ τὸ ἀλλὰ καὶ τὴν ἡγουμένην στίξιν, ὧδε· Ἀλλά μοι εἰπὲ καί, ὦ Θρασύμαχε, ἡμῖν ἀπόκριναι ἐξ ἀρχῆς. Ὃ οὐκ ἂν ἔπασχε δήπου τὸ σοὶ ἐν τῷ «τίς γὰρ ἄν σοι ἀποκρίνοιτο», τοῦ τίς ἐνταῦθα τονικῶς κρατοῦντος. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐν τῷ ε' παραδείγματι (349 e) «ὁ δίκαιος τοῦ δικαίου δοκεῖ τί σοι ἂν ἐθέλειν πλέον ἔχειν ;» τὸ δοκεῖ τὴν θέσιν ἔχον τοῦ τόνου τοῦ ῥητορικοῦ μεθ' ἑαυτὸ μεταστῆναι ἐποίησε τὸ σοὶ οὐδεμίαν αὐτῷ ἔμφασιν περιποιῆσαν.

Τὸ δὲ τοῦ τρίτου παραδείγματος σοὶ (347 ε) «ποτέρως ἀληθεστέρως δοκεῖ σοι λέγεσθαι,» οὔτε μετὰ τὸ ποτέρως οὔτε μετὰ τὸ ἀληθεστέρως γραφῆναι δι' εὐφωνίαν οἷόν τ' εἶναι δοκεῖ.

Καὶ ταῦτα δ' αὐτῷ σμικρολογία ἂν δόξειεν εἶναι διδασκαλική, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν σελίδι οε' περὶ τοῦ πᾶν τοὐναντίον εἰρημένα μοι (1)· καὶ γὰρ καὶ ἡ τοῦ μύθου ἀλώπηξ ὄμφακας εἶναι ἔφασκε τὰς βότρυς τῆς πεπείρους ἐφικνεῖσθαι αὐτῶν οὐ δυναμένη. Τάδε γάρ μοι περὶ τούτου ἐκεῖ γέγραπται·

«(657 e) Τὴν γοῦν ἐκεῖ (ἐν Αἰγύπτῳ χορείαν) οὐδαμῶς ἔοικε δυνατὴ γεγονέναι (ἡ τῆς ἡδονῆς καὶ λύπης ζήτησις τοῦ καινῇ ἀεὶ ζητεῖν μουσικῇ χρῆσθαι) διαφθεῖραι, πᾶν δὲ τοὐναντίον».

«Τοῦτ' ἔστιν ὅτι μάλιστα πάντων τὸ περὶ τὴν μουσικὴν καινόσπουδον δυνατὸν ἐγένετο σῶσαι ὀρθὴν καὶ βεβαίαν τὴν τὸ πρῶτον νομοθετηθεῖσαν χορείαν· ὃ δὴ ἀλογώτατον καὶ ἀτοπώτατον, οὐδ' ἂν εἴποι οὐδαμῶς οὐδέποτε Πλάτων, ἀλλά τις πολλῷ γνώμῃ καὶ λογισμῷ ἐνδεέστερος (Μαρτύρια τῆς παρὰ Πλάτωνι ὀρθῆς τοῦ πᾶν τοὐναντίον χρήσεως)».

(1) Ἐν τῇ β' κρίσει.

Πρὸς ταῦτα Ῥιττήρῳ οὐδὲν ἀντειπεῖν ἔχοντι λοιδορῆσαι ἀπέχρησε μικρολογίαν ταπεινὴν προσειπόντι. Βαρύτατα γάρ, ὡς ἔοικε, φέρει ὁ ἀνὴρ ὅ,τι ἂν λεγόμενον ἅμα μὲν σμικρὸν τὸν συγγραφέα τῶν Νόμων φαίνεσθαι ποιῇ, περὶ οὓς αὐτὸς Πλατωνείους εἶναι νομίζων πλεῖστα διαπονησάμενος τυγχάνει, ἅμα δὲ αὐτὸν πολλὰ οὐκ ἰδόντα ἐλέγχῃ, εἰς τοὺς Νόμους ὑπομνήματα γράψαντα. Διὸ πολὺ τὸ ἀκράχολον καὶ δύσοργον ὁ πᾶς ἔλεγχος μηνύει καὶ δριμύτητα σφηκός, ἀλλ' οὐ τρόπον φιλαλήθους ἁπλῶς ἢ φιλοσόφου ἀνδρὸς οὐδαμῶς, ἠρέμα ἐλέγχοντος ἢ πείθοντός τε καὶ διδάσκοντος, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ ὀνειδίζοντος καὶ λοιδοροῦντος.

Ὀνειδίζει γοῦν μοι οὐκ ἔχειν οἷον αὐτὸς ἐν τῷ διανοεῖσθαι βάθος (1), καὶ τῶν Μέσων αἰώνων Ῥωμαῖον ὑποδυόμενος ἀρχιερέα σφόδρ' ἀπαγορεύει μοι τῶν ἐν τοῖς Νόμοις λεγομένων μὴ ἅπτεσθαι ζητοῦντα ἢ σκοπούμενον, ὡς ὀλίγοις μακαρίοις μύσταις τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ φιλοσόφου διδασκαλίας μετόν, ὧν αὐτὸς γενέσθαι εὐτυχήσας, Ἑκὰς βέβηλοι ἡμῖν βοᾷ τοῖς ἀμυήτοις, τί ἄρα κακὸν δράσασιν ἢ περὶ τί ἁμαρτοῦσιν; ὅτι ἐν τῇ η' σελίδι τῶν ἐν τοῖς Νόμων λεγομένων τινὰ (662b-e) ἐγὼ μὲν ψέγω ὡς πολλάκις ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀηδῶς διάνοιαν ἐπανιόντα, τὸ οὐ ταὐτὰ κερδαλέα ἢ ἡδέα καὶ ἀγαθὰ εἶναι, καὶ λάλον μὲν τὸν συγγραφέα μηνύοντα, ἔνθεον δ' ὄντα καὶ ἀγωνιῶντα ἐπὶ ζητήσει καὶ λόγῳ οὐ καινῷ οὐδὲ θαυμαστῷ, ἀλλὰ μυριάκις ὑπὸ Σωκράτους ἐν φιλοσοφικῇ ψυχῆς ἠρεμίᾳ εἰρημένῳ, μάλιστα δ' ἐν Πολιτείᾳ ἀρχομένῃ πρὸς Θρασύμαχον, Ῥιττῆρος δ' ἐπαινεῖ ταῦτα ἁπλῶς καὶ θαυμάζει τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἰσχύος τῶν ἐνθυμημάτων, οὐδὲν πλέον λέγων ἢ δεικνύς. Ἔστι δ' ἃ ἐκεῖ ἔγραψα τάδε·

«(662b-e) Ἀθην. Ὅπως; εἰ θεός ἡμῖν, ὡς ἔοικε, ὦ φίλοι, δοίη συμφωνίαν· ὡς νῦν γε ἀπᾴδομεν ἀπ' ἀλλήλων. Ἐμοὶ γὰρ δὴ φαίνεται ταῦτα οὕτως ἀναγκαῖα, ὡς οὐδέ. . Κρήτη νῆσος σαφῶς· καὶ νο-

(1) Ἐν τῇ β' κρίσει.

μοθέτης ὢν ταύτῃ πειρῴμην ἂν τούς τε ποιητὰς ἀναγκάζειν φθέγγεσθαι καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ πόλει, ζημιάν τε.. ἐπιτιθείην ἄν, εἴ τις ἐν τῇ χώρᾳ φθέγξαιτο ὡς εἰσί τινες.. πονηροὶ μὲν ἡδέως δὲ ζῶντες, ἢ ἄλλα ἐστί.. κερδαλέα, δικαιότερα δὲ ἄλλα. Καὶ πόλλ' ἄττ' ἂν παρὰ τὰ νῦν λεγόμενα...πείθοιμ' ἂν τοὺς πολίτας μοι φθέγγεσθαι. Φέρε γάρ.. εἰ τοὺς νομοθετήσαντας ὑμῖν.. ἐροίμεθα θεούς, ἆρ' ὁ δικαιότατός ἐστι βίος ἥδιστος.., εἰ δύο φαῖεν, ἀτόπως αὐτῶν ὁ λόγος ἂν γίγνοιτο. Βούλομαι δέ μοι μὴ ἐπὶ θεῶν λέγεσθαι τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐπὶ πατέρων καὶ νομοθετῶν μᾶλλον, καί μοι τὰ ἔμπροσθεν ἠρωτημένα πατέρα καὶ νομοθέτην ἠρωτήσθω.., Ὦ πάτερ, οὐχ ὡς εὐδαιμονέστατά με ἐβούλου ζῆν; ἀλλ' ἀεὶ διακελευόμενος οὐδὲν ἐπαύου ζῆν με ὡς δικαιότατα. Ταύτῃ μὲν ὁ τιθέμενος εἴτε νομοθέτης εἴτε πατὴρ ἄτοπος ἄν, οἶμαι, καὶ ἄπορος φαίνοιτο τοῦ συμφωνούντως ἑαυτῷ λέγειν»·

«Θεωρησάτω καὶ σκοπείτω μοι πᾶς ὡς τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα, πολλῶν ἔτι παραλειφθέντων, μάταιοι λόγοι λάλου ἀνδρὸς φαίνονται ὄντες καὶ κενοῦ τὴν γνώμην, ἀναξιώτατοι δὲ Πλάτωνος καὶ ἐπὶ γήρως ἔσχατα ἐληλακότος. Οὔτε γὰρ Σωκράτης οὔτε Ἰσοκράτης τοιοῦτόν τι παθόντες φανεροί εἰσι, νοῦ ῥώμην οὐκ ἐλαχίστην ὁ μὲν ἐν λόγοις, ὁ δ' ἐν συγγράμμασι μηνύοντες, καίπερ γήρως πορρωτάτω ἥκοντες. Πῶς δ' ἂν Πλάτωνι ἀλλοῖόν τι καὶ ἐξαίρετον ξυμβαίη γενέσθαι, ἄλλως τε καὶ σωφρονέστατα μὲν τὸν βίον διαγαγόντι, γυμνασίαν δ' οὐ φαύλως ὡς λέγεται, ἀσκήσαντι;»

Μάταιοι ἐμοὶ δοκοῦσι λόγοι εἶναι οἳ ἂν μὴ δεικνύωνται ὡς ἀληθεῖς εἰσιν, οἷον «ἐμοὶ φαίνεται ταῦτα ἀναγκαῖα ὡς οὐδὲ Κρήτη νῆσος». Οὐδὲν μὲν γὰρ τὸ ἐνθύμημα δείκνυσιν, «εἰ τοὺς νομοθέτας ἐροίμεθα θεούς... ἄτοπος αὐτῶν ὁ λόγος ἂν γίγνοιτο», σμικρὰ δὲ καὶ δείξεως ἔτι προσδεόμενα ἢ εἰς ἄτοπον μόνον ἄγουσα πίστις. ἀρνητικὴ μόνον δεῖξις οὖσα, «ὦ πάτερ, οὐχ ὡς εὐδαιμονέστατά με ἐβούλου ζῆν; ἀλλ' ἀεὶ διακελευόμενος οὐδὲν ἐπαύου ζῆν με ὡς δικαιότατα. Ταύτῃ μὲν ὁ τιθέμενος.. ἄτοπος ἄν, οἶμαι, καὶ ἄπορος φαίνοιτ' ἂν τοῦ συμφωνούντως ἑαυτῷ λέγειν». Καὶ ἐπὶ τῷ γλισχροτάτῳ τούτῳ δεικτικῷ κέρδει ἡλίκος θόρυβος καὶ λόγου παφλάσματα κενὰ τῷ συγγραφεῖ γεγένηται, πολλὰ μὲν περὶ τὸ δεικτέον τευτάζοντι καὶ λόγοις αὐξάνοντι, πολλὰ δὲ τραγικώτερον ἢ ῥητορικώτερον σὺν πάθει καὶ ἀγωνίᾳ καὶ θεοὺς καὶ νομοθέτας καὶ πατέρας ἐρωτῶντι, καὶ ἀεὶ μεγάλοις ῥήμασι παρασκευαζομένῳ καὶ μέλλοντι δεικνύναι τι, καὶ τέλος δι' ἀτόπου μόνον ἀτελῆ τὴν δεῖξιν περάναντι, ὥστε ἄκοντας τὸ τῆς παροιμίας ἀναμνῆσαι Ὤδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν.

Εἰ δ' ἐν τούτοις κάλλος διαφέρον καὶ ἰσχὺν ἅμα δεικτικὴν ὁ Ῥιττῆρος ὁρᾷ, οὐ ζηλοῦμεν τῆς ὀξύτητος, οὐδὲ τῆς τοιαύτης μακαρίζομεν φιλοκαλίας, ἢ τὸν μὲν ὀνομάτων ποταμόν, νοῦ δὲ σταλαγμὸν ἐπαινεῖ, τὸ δὲ τραγικὸν ἢ νοσηρὸν ῥητορικὸν πάθος ἐν λόγῳ φιλοσοφικῷ ἡρμηνευμένον θαυμάζει καὶ ἐπτόηται περὶ αὐτό. Οὐδὲν δὲ τῆς ἐν ἀπορρήτοις τοῦ Πλάτωνος διδασκαλίας δεῖ, ἵνα καὶ τῶν ἀμυήτων τις ἴδῃ καὶ γνῷ ὡς ἔχει ταῦτ' ὀρθότητος καὶ κάλλους, οὐδ' ἐλυσιτέλησεν, ὡς ἔοικεν, εἰς τοῦτό γε Ῥιττήρῳ τὴν ἀπόρρητον ταύτην καταμαθόντι σοφίαν.

Διὸ καίπερ τὴν λέξιν μάλιστα τῶν Νόμων σκοπουμένῳ τε καὶ ἐξετάζοντι ὅμως οὐχ ἅπαξ καὶ διανοήμαθ' ἕκαστ' ἐλέγχειν μοι τετόλμηται, ὅπου ἀνάξια τοῦ Πλάτωνος εἶναι μοι ἐδόκει. Τῷ δὲ Ῥιττήρῳ ἄρ' ἀνάγκη τις παρίσταται ὧν περὶ ταῦτᾳ ἔσκεμμαι λόγῳ καθελεῖν τὰ πολλά, ἵνα μὴ γέλωτα τόλμης θαυμαστῆς αὐτὸς ὀφλισκάνῃ, ἐξουσίαν οὐ ποιῶν μοι διατρίβειν περὶ ταῦτα, διότι ἓν ἢ δύο τῶν σκεμμάτων τούτων ψέγειν πειραθεὶς οὐδὲν εἰπὼν φαίνεται. Συνέβη δέ μοι οὐχ ἓν μόνον ἢ δύο ἐλέγξαι τοιαῦτα, ἀλλ' ἑπτακαίδεκα μὲν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, ἑνὸς δὲ δέοντα εἴκοσιν ἐν τῷ δευτέρῳ.

Πολὺ δὲ τὸ ἀταλαίπωρον καὶ τὴν ῥᾳδιουργίαν μου ἐν τῇ σκέψει μηνύειν φησὶ τὸ ἐν τῇ δ' σελίδι περὶ τοῦ ὀρθῶς λέγεις εἰρημένον (625 c), τόδε·

«Τί δ' ἂν κρίνειέ τις καὶ σμικρὰ τῶν Πλάτωνος ἐφημμένος διαλόγων τὸ τοῦ Ἀθηναίου ὀρθῶς λέγεις πρὸς οὐδὲν ἀμφισβητούμενον τοῦ Κλεινίου λεγόμενον καὶ τῆς ὁμολογίας τούτου δεόμενον; Ὃ γὰρ οὗτος εἰρηκὼς τυγχάνει, πρέπον ἂν εἴη διαναπαύεσθαι ἐν ἀναπαύλαις, ταὐτόν που καὶ Κλεινίας καὶ οὐ πολύ τι διαφέρον ἀπεκρίνατο, ἐν ἄλσεσιν εἰπὼν καὶ λειμῶσιν ἀναπαυόμενοι διατρίβοιμεν ἄν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἥκιστα Πλατώνειον εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ τούτου ἐχόμενον πάνυ μὲν οὖν οὐκ ἄλλως ἔχον ἂν εὕροις....»

Ἐπεὶ αὐτὸς ἰχνεύσας πολλάς, φησί, παρὰ Πλάτωνι ηὗρεν ὁμοίας ἀποκρίσεις, οἷα ἡ τοῦ ἐνταῦθα ὀρθῶς λέγεις, ἣν ἐγὼ ὡς ἀναξίαν

αὐτοῦ οὐ δοκιμάζω. Σκοπῶμεν δὴ παρὰ τήνδε ταύτας, εἴ τι ὅμοιαι, καίπερ οὐ πάσας ἐξ ἀναμφιλόγως Πλατωνείων οὔσας διαλόγων, ἐκ Θεαιτήτου καὶ Σοφιστοῦ καὶ Πολιτικοῦ καὶ Φιλήβου, ὧν ἀναμφισβήτητος ἐμοὶ δοκεῖν ὁ Θεαίτητος τυγχάνει ὤν. Καὶ ἐνταῦθα μὲν (Νομ. 625 c) ὧδε λέγεται·

«Ἀθην. Πάντως δ' ἥ γε ἐκ Κνώσου ὁδὸς εἰς τὸ τοῦ Διὸς ἄντρον καὶ ἱερόν, ὡς ἀκούομεν, ἱκανὴ καὶ ἀνάπαυλαι κατὰ τὴν ὁδόν, ὡς εἰκός, πνίγους ὄντος τὰ νῦν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς δένδρεσίν εἰσι σκιαραὶ καὶ ταῖς ἡλικίαις πρέπον ἂν ἡμῖν εἴη τὸ διαναπαύεσθαι πυκνὰ ἐν αὐταῖς».

Κλ. Καὶ μὴν ἔστι γε, ὦ ξένε, προϊόντι κυπαρίττων τε ἐν τοῖς ἄλσεσιν ὕψη καὶ κάλλη θαυμάσια καὶ λειμῶνες ἐν οἷσιν ἀναπαυόμενοι διατρίβοιμεν ἄν».

«Ἀθην. Ὀρθῶς λέγεις»

Παντὶ δῆλον ὅτι ὁ Ἀθηναῖος τὸ ὀρθῶς λέγεις πρὸς τὸ ἐν οἷσιν ἀναπαυόμενοι διατρίβοιμεν ἂν τοῦ Κλεινίου εἶπεν· ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν καινόν ἐστιν οὐδὲ πρῶτον ἢ πάλαι λεχθέν, ὥστε τῆς ὁμολογίας ἢ τοῦ ἐπαίνου τοῦ Ἀθηναίου δεῖσθαι· αὐτὸ γὰρ τοῦτο τοῖς αὐτοῖς που ὀνόμασιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπαινοῦντος τὸν λόγον εὐθὺς προερρήθη, ὡς «πρέπον ἂν ἡμῖν εἴη τὸ διαναπαύεσθαι πυκνὰ ἐν αὐταῖς».

Ἐν δὲ Θεαιτήτῳ (190 b) λέγεται

«Σω. Ὅταν τις τὸ ἕτερον δοξάζῃ, καί φησίν, ὡς ἔοικε, τὸ ἕτερον ἕτερον εἶναι πρὸς ἑαυτόν».

Θεαί. Τί μήν;

Σω. Ἀναμιμνήσκου δὴ εἰ πώποτε εἶπες πρὸς σεαυτὸν ὅτι παντὸς μᾶλλον τό τοι καλὸν αἰσχρόν ἐστιν ἢ τὸ ἄδικον δίκαιον, ἢ καί, τὸ πάντων κεφάλαιον, σκοπει εἰ πώποτε ἐπιχείρησας σεαυτὸν πείθειν ὡς παντὸς μᾶλλον τὸ ἕτερον ἕτερόν ἐστιν, ἢ πᾶν τοὐναντίον οὐδ' ἐν ὕπνῳ πώποτε ἐτόλμησας εἰπεῖν πρὸς σεαυτὸν ὡς παντάπασιν ἄρα τὰ περιττὰ ἄρτιά ἐστιν ἤ τι ἄλλο τοιοῦτον.

Θεαί. Ἀληθῆ λέγεις».

Ἀλλὰ τί, ὦ πρὸς Διός, τὸ κοινὸν ἢ ὅμοιον τῇ ἀποκρίσει ταύτῃ καὶ ἐκείνῃ; Πῶς ἂν τὰ ἐνταῦθα Σωκράτει περὶ τῆς λογικῆς τῆς ἀντιφάσεως ἀρχῆς εἰρημένα καθ' αὑτὰ διαλεκτικῶς τέλεια ἦν καὶ οὐκ ἀποκρίσεως τοιαύτης δεόμενα, ὥστε μάταιον εἶναι καὶ ἀργὸν τὸ ἀληθῆ λέγεις, ὥσπερ ἐκεῖ τὸ ὀρθῶς λέγεις; Ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ, ὡς

οὐδ' ὅτι Θεαίτητος ταὐτά που προειρηκὼς ἔτυχεν, ὥστε τὰ ἑαυτοῦ ἐπαινεῖν, ὥσπερ ἐκεῖ ὁ Ἀθηναῖος, ἀλλὰ καινὰ πάμπαν ἐστὶ καὶ θαυμαστὰ τὰ λεγόμενα, ὥστ' ἀποδέχεσθαι δεῖν ὁμολογεῖν τὸν Θεαίτητον, εἴπερ μέλλει ὀρθῶς ὁ διάλογος περαίνεσθαι.

Τοῦ δὲ Σοφιστοῦ που (266 c), εἴ γε Πλάτωνός ἐστιν, ἀναγιγνώσκομεν

«Ξέν. Τῆς τοίνυν εἰδωλουργικῆς ἀναμνησθῶμεν ὅτι τὸ μὲν εἰκαστικόν, τὸ δὲ φανταστικὸν ἔμελλεν εἶναι γένος, εἰ τὸ ψεῦδος, ὄντως ὂν ψεῦδος, καὶ τῶν ὄντων ἕν τι φανείη πεφυκός.

Θεαί. Ἦν γὰρ οὖν».

Καὶ ἡ ἀπόκρισις αὕτη διαλεκτικῶς ἀναγκαία ἐστὶ δῆλον ὅτι, καὶ οὐδαμῶς οἵα ἡ τοῦ Ἀθηναίου τῶν Νόμων ὀρθῶς λέγεις· ἀνάγκη γὰρ τῷ Ξένῳ μαθεῖν εἰ μέμνηται Θεαίτητος τῶν περὶ γενῶν τῆς εἰδωλουργικῆς ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρημένων (235 c κέ), καὶ μάλιστα περὶ τοῦ φανταστικοῦ, ἵν' ἐκ τοῦ βεβαίου εἰς νομὴν καὶ διαίρεσιν προΐῃ, προειδότος τοῦ ἀκούοντος ὅ,τι ποτ' ἔστι τὸ νεμόμενον. Εἰκότως οὖν ὁ Θεαίτητος «ἦν γὰρ οὖν» ὑπολαβὼν λέγει, καὶ οὐκ ἦν ἄρα ἄλλως γενέσθαι.

Πολὺ δ' ἔτι διάφορον τοῦ ἐν Νόμοις ὁ ἐλέγχων παρέχεται τὸ ἐκ τοῦ Πολιτικοῦ ὁμοίας ἀποκρίσεως παράδειγμα. Ἀκούσας γάρ μοι κρινέτω τις, ἀκροατὴς μὴ ἀγνώμων· λέγεται γὰρ τάδε (296 d)·

«Ξέν. Τῶν δὴ βιασθέντων παρὰ τὰ γεγραμμένα καὶ πάτρια δρᾶν ἕτερα δικαιότερα καὶ ἀμείνω καὶ καλλίω τῶν ἔμπροσθεν, φέρε, τὸν τῶν τοιούτων αὖ ψόγον περὶ τῆς τοιαύτης βίας, ἆρ', εἰ μέλλει μὴ καταγελαστότατος εἶναι πάντων, πάντ' αὐτῷ μᾶλλον λεκτέον ἑκάστοτε, πλὴν ὡς αἰσχρὰ καὶ ἄδικα καὶ κακὰ πεπόνθασιν οἱ βιασθέντες ὑπὸ τῶν βιασαμένων:

Νε. Σω. Ἀληθέστατα λέγεις».

Τίς καὶ ἀμβλύτατα βλέπων οὐχ ὁρᾷ ὅτι ἐρώτημα μὲν ὢν ὁ λόγος, περὶ καινῶν δὲ λεγόμενος καὶ τολμηρῶν ἀναγκάζει εἰς ἀπόκρισιν καὶ ἰσχυρῶς ταύτην φάσκουσαν, ὡς ὄντως ἀληθῶν τῶν λεγομένων ὄντων καὶ οἵων ἀναντιλογωτάτων; Θαυμαστὸν δ' ὅτι Ῥιττῆρος διεξιὼν τὸν διάλογον καὶ τῇ φασκούσῃ ταύτῃ ἀποκρίσει ἐντυχών, οὐδὲν τῷ ὅλῳ λόγῳ τὸν νοῦν προσχών, ἀβασανίστως δεξάμενος μαρτύριον ὁμοίας τῇ ἐν τοῖς Νόμοις χρήσεως ἐπιδεῖξαι ἐπεχείρησε.

Καὶ ἐν τῷ τοῦ Φιλήβου δὲ χωρίῳ (52 d), ὃ παραπλησίας χρήσεως δεῖγμα παρέχει, ὅμοια πάσχων ὁ ἐλέγχων ἐλέγχεται· ἐκεῖ γὰρ τάδ' ἀναγιγνώσκομεν·

«Σω. Οὐκοῦν ὅτε μετρίως ἤδη διακεκρίμεθα χωρὶς τάς τε καθαρὰς ἡδονὰς καὶ τὰς σχεδὸν ἀκαθάρτους ὀρθῶς ἂν λεχθείσας, προσθῶμεν τῷ λόγῳ ταῖς μὲν σφοδραῖς ἡδοναῖς ἀμετρίαν, ταῖς δὲ μὴ τοὐναντίον, ἐμμετρίαν· καὶ τὸ μέγα καὶ τὸ σφοδρὸν αὖ, καὶ πολλάκις καὶ ὀλιγάκις γιγνομένας τοιαύτας, [τῆς] τοῦ ἀπείρου τε ἐκείνου καὶ ἧττον καὶ μᾶλλον διά τε τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς φερομένου προσθῶμεν αὐταῖς εἶναι γένους, ταῖς δὲ τῶν ἐμμέτρων.

Πρωτ. Ὀρθότατα λέγεις».

Πολλὰ τὰ καινὰ καὶ οὔπω εἰρημένα περὶ τῶν ἡδονῶν τοῦ Σωκράτους ἐνταῦθα λέγοντος καὶ τῷ λόγῳ αὐταῖς προστιθέντος, οἷον ταῖς μὲν ἀμετρίαν, ταῖς δὲ ἐμμετρίαν καὶ ποτέρου γένους ἑκάτεραί εἰσι, μάλιστα εἰκότα ὁ Πρωταγόρας δοκεῖ ποιεῖν, ὑπολαμβάνων ἐπαινεῖν τὰ λεχθέντ' ὡς ὀρθότατα· καὶ γὰρ ἔστι μὲν τοιαῦτα, ὁ δὲ λόγος ἐλλιπῶς ἂν εἶχε πρὸς διάλογον, εἰ μὴ ὁ ἀκούων τὰ καινὰ λεγόμενα ἢ προστιθέμενα οὕτως ἔχειν ἐδοκίμαζεν ἢ μή· οὐ γὰρ ἂν οἷός τ' ἦν οὕτως ἔχων εἰς τὸ πρόσω προϊέναι οὐδαμῶς.

Ἐκ πάντων δὴ τούτων σαφὲς δήπου γίγνεται ὅτι ἀκίνητος ἡ ἐμὴ περὶ τοῦ ὀρθῶς λέγεις (σ. 4) δόξα μένει, οὐδὲ φαίνομαι ῥᾳδιουργήσας ἐν τῇ ζητήσει, ὃ βούλεται δεικνύναι ὁ Ῥιττῆρος, ἀλλὰ τοὐναντίον αὐτὸς τοῦτο παθὼν ἐν τῷ ἐλέγχῳ ἐλέγχεται.

Κατηγορεῖ δέ μου ὅτι πολλάκις ὀνόματα τῶν Νόμων ἀποδοκιμάζω ἑνὶ μόνῳ χωρίῳ τοῦ καταλογάδην Ἀττικοῦ λόγου πειθόμενος. Ἀλλὰ πῶς πρὸς τὰ κατηγορημέν' ἀπολογήσωμαι οὐδὲν μαρτύριον αὐτῶν τοῦ κατηγοροῦντος παρεχομένου; πῶς δ' οὐδὲν ἀκριβολογούμενος, ἀλλ' ἀορίστως καὶ καθ' ὅλου τὸν λόγον ποιούμενος καὶ ἄμοιρον δείξεων καὶ τεκμηρίων ἀξιοῖ τινα πεῖσαι, εἰ μὴ διαβάλλειν μᾶλλον βούλεται;

Θαυμάζει δὲ καὶ δεινὸν ποιεῖται ὅτι ὁ Λύσις μὲν καὶ ὁ Κρίτων οὐ πάνυ τί μοι Πλάτωνος εἶναι δοκοῦσιν, ἡ Ἀπολογία δὲ καὶ ὁ Μενέξενος ἀλλότριοι. Καίτοι πάντες οἱ περὶ Πλάτωνα σπουδάζοντες ἄνδρες ἴσασι δήπου ὅτι τῶν διαλόγων αὐτοῦ ἑπτὰ μόνον ἢ ὀκτὼ ἀπαθεῖς ὑπὸ τῶν

τῆς κριτικῆς βελῶν διατελοῦσι, τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ὁμολογουμένως ἀποκρίνονται, οἱ δὲ ἄλλος δι' ἄλλα πλέον ἢ ἔλαττον ἀμφισβητεῖται ἔτι ἀκρίτως.

Περὶ δὲ τῆς Θεόγνιδος πατρίδος, περὶ ἧς (σ. 11) ὁ τῶν Νόμων συγγραφεὺς παριστορῶν οὐ Πλάτων ὢν ἁλίσκεται, πλημμελῶς ἔχειν τὸν παραδεδομένον λόγον οἴεται Ῥιττῆρος, τὴν περὶ τούτου ζήτησιν καὶ γνώμην τοῦ Βελόχου ἀποδεχόμενος, ἣν ἐπὰν μάθωμεν, ὀψόμεθα καὶ αὐτοὶ εἴτε ὀρθὴ εἴτε καὶ μή.

Πρὸς ἃ δ' ἐν τῇ δευτέρᾳ κρίσει κατηγορεῖ μου τῆς ἐν σελίδι π' καὶ πε' περὶ τοῦ σχεδὸν καὶ τοῦ καθάπερ σκέψεως, ὄντα οἷάπερ καὶ Ἄπελτος κατηγορήσας ἔχει, ἀπελογησάμην ἐν τοῖς ἔμπροσθεν πρὸς ἐκεῖνον ἀντιλέγων ἱκανῶς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ.

Καταγέλαστα αὐτῷ δοκεῖ εἶναι (1) ἃ ἐν τῇ ξε' σελίδι διδάσκω, τὸ τοῦ Πολιτικοῦ (296 b) «τὸ παρὰ τὴν πολιτικὴν τέχνην ἁμάρτημα» τὸ ἐν τῇ πολιτικῇ τέχνῃ ἁμάρτημα βούλεσθαι φάσκων. Ἀλλ' οὐκ οἶδεν καὶ Ἄστον συσκώπτων, ὁμοίως αὐτὸ ἐν τῷ Πλατωνείῳ λεξικῷ ἑρμηνεύοντα, ᾧ μᾶλλον ἄν τις πιστεύσειεν ἢ δέκα Ῥιττήροις. Καὶ γὰρ καὶ τἀληθὲς αὐτῷ συμμαχοῦν τυγχάνει. Μαρτύρια δ' οὐκ ὀλίγα παρὰ Πλάτωνι τῆς τοιαύτης ὑπάρχει τοῦ παρά τινα δυνάμεως, οἷον ἐν Πρωταγόρᾳ (325 d) «παρ' ἕκαστον καὶ ἔργον καὶ λόγον διδάσκοντες (τὸν παῖδα)» καὶ ἐν Παρμενίδῃ (144 e) «οὔτε τὸ ὂν τοῦ ἑνὸς ἀπολείπεται οὔτε τὸ ἓν τοῦ ὄντος, ἀλλ' ἐξισοῦσθον δύο ὄντε ἀεὶ παρὰ πάντα» καὶ ἐν Πολιτείᾳ (425 b) «τούτου ἀνθεκτέον τοῖς ἐπιμεληταῖς τῆς πόλεως, ὅπως ἂν . . παρὰ πάντα αὐτὸ φυλάττωσι, τὸ μὴ νεωτερίζειν περὶ γυμναστικὴν καὶ μουσικήν».

Οὐκ ἐπαινεῖ μου τὸν τῆς πραγματείας τρόπον, ὅτι ζητῶν τι καὶ σκοπούμενος τῇ κατ' ἐπαγωγὴν δεικτικῇ μεταδιώκω μεθόδῳ, τῷ τοῦ Στεφάνου θησαυρῷ ἢ εἰδικοῖς λεξικοῖς χρώμενος, ἀλλ' οὐ διὰ πάντων ἐν οἷς ζητῶ συγγραφέων ἀκριβείᾳ πολλῇ διεξιών. Καίτοι τοὔργον μυρίων μὲν ἂν εἴη ἀνδρῶν ἢ μυριοφθάλμου ἑνός, εἰ μέλλοι πρὸς πάν-

(1) Κρίσις β'.

τα περὶ ὧν ἐμοὶ πεπραγμάτευται εὐδόκιμον εἶναι, πρὸς ἃ δ' ἀναγκαῖόν μοι ἐδόκει (1) καὶ ἐπετήδευσά πως αὐτό, οὐδὲν δὲ τῶν κατ' ἐπαγωγὴν δεδειγμένων ἢ ηὑρημένων μοι ὁμολογουμένως ἐλέγξαι οἷός τ' ἐγένετο. Διὸ καὶ τρία τινὰ τούτων, τὸ περὶ ἐκθλίψεως τοῦ ἔοικα καὶ τοῦ ἐστὶ (σ. 91) καὶ τὸ περὶ συζεύξεως τοῦ ποὺ καὶ τοῦ οἶμαι (σ. 94) καὶ περὶ τῆς συμπλοκῆς οὐ μόνον-δὲ (σ. 105) ἑτέρου τινος ἀκριβεστέρου ἐμοῦ δεῖται ζητητοῦ βασανίσαι, πάντας τοὺς ὄντως Πλατωνείους δεξιόντα διαλόγους. Ταῦτα γὰρ καὶ λόγου τινὸς ἄξια αὐτῷ δοκεῖ εἶναι, ὀλίγα τὰ καινὰ τῆς ἐμῆς διατριβῆς παρεχομένης, ὥσπερ τὴν ἐμὴν ζήτησιν προθεμένην καινὰς μὲν συντάξεις εὑρεῖν, ὡς τὰς τῶν Σχαντζικῶν πραγματείας, καινὰς δὲ ὀνομάτων δυνάμεις εὑροῦσαν τοῖς τῶν λεξικῶν προσθεῖναι, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν ἐγνωσμένων ἔν τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς ὑστέροις συγγραφεῦσι λόγου συνηθειῶν καὶ χρήσεων τὸ τῶν Νόμων γνήσιον βασανίσαι καὶ ἐλέγξαι.

Τοιοῦτος καὶ ὁ τοῦ Ῥιττήρου ἔλεγχος τοῦ ἐμοῦ περὶ τῶν Πλάτωνος Νόμων λόγου, non sine ira γεγενημένος et ſtudio πρὸς τὰ Πλατωνικὰ αὐτοῦ. Τὸν δ' ὀρθῶς μέλλοντ' ἐξετάζειν καὶ κρίνειν φιλαλήθη καὶ οὐκ ἀνταγωνιστὴν ὑπάρχειν δεῖ περὶ ὧν ἂν ἡ ἐξέτασις ᾖ, ἀλλά τινα ἔξω τῶν διαφερομένων καὶ πρὸς μηδετέρου ὄντα. Οὐ μόνον δὲ τοῦ σκοποῦ δι' αὐτὸ ἁμαρτὼν φανερός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ὅπερ γε δὴ τῇ ἐμῇ μέμφεται σκέψει ἀταλαίπωρον τε καὶ ῥᾳδιουργίαν, αὐτῷ τούτῳ μάλιστ' ἐμπεπτωκὼς τῷ πάθει ἐν τῷ ἐλέγχῳ ἁλίσκεται.

Ἀθήνησι.

---

(1) Περὶ ἐκθλίψεως καὶ τοῦ σχεδὸν καὶ ὥσπερ καὶ καθάπερ.